

Ս Ի Ո Ն

ՀԱՅ ԱՄՍԱԳԻՐ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ - ԳՐԱԿԱՆ - ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՑԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ԵՐՈՒՍԱԴԷՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

Թ. ՏԱՐԻ 1935

ՏՊԱՐԱՆ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑ

ԵՐՈՒՍԱԴԷՄ

434 — ՅՈՐԵԼԻՆԱԿԱՆ ՏԱՐԻ — 1935

ԺԵ.ՐԳ ԴԱՐԱԳԱՐԱԶԻ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆԶԻ ՀԱՅԵՐԼՆ ԹԱՐԳԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՄԻՈՆ, ՀԱՅ ԱՄՍԱԳԻՐ

Թ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1935 — ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

ԹԻԻ 9

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՍՈՒԹԻՆ ՄԷՋԷՆ

Կարելի է ըսել թէ լրագրութեան — և նոյն իսկ զրականութեան — մէջ ծածկանունի կիրարկութիւնը յաճախ հրապարակազրական պատշաճութեան գործ է. երբ, զոր օրինակ, դիրքի բերմամբ կամ հանրային զգացումը չմոլորեցընելու զգուշութեամբ, կամ ուրիշ նոյնքան պարզ նկատումներով, մարդ չուզեր ինքզինքը յայտնել, զիտնալով հանգերձ թէ ոճէն կամ այլ հանգամանքներէ պիտի մատնուի արդէն իր ինքնութիւնը :

Բայց երբ ինքզինքը ծածկելու ճիգը՝ պատշաճութեան սահմաններէն անդրադալն անցնելով՝ կանգ չառնել մեղապարտ ծրարութեան առջեւ, այսինքն երբ մարդ խիզճ չ'ընել կեղծարար եւ շարամիտ դիմակաւորութեանով դասակարգեր և տիտղոսներ արատաւորել, պարզապէս իր վրայէն օւռէ կասկած հեռացնելու մտահոգու-

թեամբ, այնպիսին բացորոշապէս անբարոյ ընթացքի կը հետևի :

Այս վերջին ձեռնածութիւնը կ'ընեն անաւասիկ այն քանի մը, աւելի

ճիշդ՝ — իրենց սակաւաթիւ արբանեակները մէկդի ձգելով — այն երեք երուսաղէմաբնակ անձեր, որոնք, լոկ անձնական և տխուր հաշիւներով, ժամանակէ մը ի վեր կը ճգնին վարկաբեկել Ս. Յակոբեանց Հաստատութիւնս՝ պետական բարձրագոյն շրջանակներու և ազգին հանրային կարծիքին առջև, անստորագիր, և ինչ որ աւելի ահռելի է, «երեք երիտասարդ վարդապետ» բոլորովին կեղծ և սուտ պիտակով թուցիկ մը լեցնելով զրպարտական տգեղ վերագրումներով:

Այդպիսիներուն խօսքը, խաւարին մէջէն լսուած հայհուհներ լոկ, արժանի պէտք չէ նկատուէին անշուշտ որ և է պատասխանի, ինչպէս մօրացած ճահիճներէ ցայտած կեղտեր, որոնց՝ մարդ պիտի պզգար դառնալ և քար նետել արձակուած ցեխին կողմը: Եւ արդարև, այս էր եղած ցարդ մեր վերաբերմունքը այդ խմբակին դէմ:

Երեք տարիներէ ի վեր, այսինքն այն օրէն որ շինուածական մեծ ձեռնարկութեանց ծրագիրը սկսաւ գործադրուիլ Հայ Երուսաղէմի մէջ, իբր ամենէն լուրջ կերպը պարտքի հարցին լուծման, անոնք ըրին՝ ինչ որ կրնային իրենք միայն. հրապարակը ողողեցին իրենց սուտերով. ու մենք ոչինչ ունեցանք իւրենց դէմ բայց միայն լուրջեան պատասխանը. այն ատեն միայն, այսինքն դեռ եօթնեակ մը առաջ միայն, հարկ զգալով հերքումի՝ երբ քանի մը թերթեր այս կամ այն կերպով կարծես ձգտեցան հովանաւորել այդ անհիմն լուրը, խորհրդածութեանց նիւթ ընելով զանոնք, եւ հետեւութիւններ եւս եզրակացնելով անոնցմէ:

Հերքումը, որ պաշտօնապէս զրկուեցաւ պատկանեալներու, հրատարակուած է Սիոնի այս թիւին մէջ ևս: Բայց մենք պիտի ուզէինք յաջորդ տողերու մէջ կանգ առնել զխաւորաբար երկու կէտի առջև, որոնք մեր հասարակական բարոյականին վերաբերող երկու ախտաւոր երևոյթներ կը մատնանշեն:

Առաջինը՝ այն է թէ կը գտնուին մեր մէջ դեռ մարդիկ, որոնք գոեհիկ և գծուծ կիրքերէ կրնան ինքզինքնին արտօնուած զգալ բռունցք բարձրացնելու ազգային Հաստատութեան մը ոգոյն դէմ նոյն իսկ, խորհելով թէ այդ կերպով միանցուցիչ հարուած մը պիտի տուած ըլլան անոր համբաւին և պատուոյն դէմ: Հաստատութիւնը՝ ներկայ պարագային մէջ՝ միաբանութիւն մըն է, հոգեւոր սկզբունքներու վրայ հիմնուած Մարմին մը, որուն բարոյականին ամենէն մեծարժէք կողմերէն մին՝ իրեն համար՝ իր անուան և կոչումին արդարացումը պիտի ըլլար՝ իր կեանքին և գործունէութեան մէջ: Անիկա, այդ միաբանութիւնը, իր բոլոր անդամներով մէկտեղ, տարիներէ ի վեր, խորհուրդի, խօսքի և գործի միասնականութեամբ կ'ընէ ահա իր բովանդակ կարելին՝ Աստուծոյ փառքին և ազգին պատուին համար անմահ նախնիքներէ կանգնուած և օրէնքի ու աւանդութեանց ճամբով իրեն փոխանցուած դարաւոր եւ նուիրական այս Տունը պահպանելու և աւելի բարգաւաճ վիճակի մը մէջ դնելու համար՝ իր ժողովուրդին զգուանքին և օտարաց յարգանքին առջև:

Անոր համար, այդ Միաբանութեան համար, կ'ըսենք, անցեալին զգացումէն եւ ապագային մտածումէն իր խղճին վրայ հարկադրուած այդ իղձը իրա-

ներսը սկզբնաւորուած սայթաքումներ, ու դուրսէն մանաւանդ սողոսկած չար ազդեցութիւններ:

Երկրորդ կէտը, որուն քանի մը բառով միայն պիտի ուզէինք ակնարկել, անպատասպար զրպարտութեան այն յամառ եւ յիմար ոգին է, որ ալ արուեստ դարձեր է կարծես այդ թնճկոտած մտքերուն համար: Այս մարդիկը ինչպէս կը ծածկեն ստուգութիւնները, ու ինչպէս կը փռեն կը տարածեն ինչ որ սուտ է և խաբէութիւն: Իրենցինքն նման ուղեղներ միայն կրնային ըմբռնել ատիկա:

Վերջին միայն երեք տարուան մէջ 54000 ոսկւոյ արժողութեամբ շէնք շինուեր է մեր գետիններուն վրայ, առանց նոր պարտք ընելու, (առանց և ոչ իսկ հնախօսական և արուեստագիտական արժէք ներկայացնող իրեր ծախելու մեր զանձարանէն, ինչ որ պիտի կարենայինք՝ եթէ պէտք զգայինք եւ պարագաները նպաստաւոր լինէին), ու օգտագործելով միայն Պաղեստինի ներկայ տնտեսական վերելքը, որ մեզի պատեհութիւն տուաւ հարուստ գիներով ի վաճառ հանելու մեզի համար նուազ արժէք ներկայացնող ցիրուցան եւ մանր գետիններ: Մենք անոնց արժէքներէն զոյացած զուժարին վրայ աւելցնելով այն ևս՝ զոր Հանրային օգտի Պետական Վարչութիւնը վճարած էր ի գին մեր գետիններէն զբաւուած մասերուն՝ երուսաղէմի մէջ եւ ի Յոպպէ, միայնակ եւ բազմաթիւ շէնքերով շուկաներ կազմած ենք քաղաքին ամենէն յարգի մարդին մէջ, Ս. Աթոռոյս պատկանեալ «Մենձ արտ» կոչուած հողին վրայ: Զտեսնելով այս ամէնը, որուն պատճառաւ մեր ելմտական վարկը այնքան բարձր է այժմ Պաղեստինի մէջ, եւ որուն համար ինդակցութեան եւ զոհուանակութեան խօսքեր միայն լսած ենք Կառավարական և օտար շրջանակներէ, կեղծարար և կամաւոր կուրուքեամբ չտեսնելով իրենց աչքին առջև բարձրականգուն այդ փաստերը, այդ եղիկիները իրենց խլրդային տեսողութիւնը կ'ուզեն միեւ մեր տոմարներէն ներս, եղիբուաքաղային սուտեր դարձնելու համար հոն ալ: Այսպէս, իրենց կարծիքով, մենք ոչ միայն չենք նուազեցուցած պարտքերնիս, այլ ընդհակառակն աւելցուցեր ենք զայն: մինչ տոմարական արձանագրութիւնք և արդարացուցիչ վաւերագիրներ կ'աղաղակեն թէ 100000ը, որ Պաշտօնական Հիքքումը Տնօրէն ժողովէն ստորագրուած օրը 93000ի էր իջած, այժմ, մէկ շաբթուան մէջ մօտեցած է արդէն նոյն իսկ 92000ի:

Պարտուց նուազեցման այս գործը, ինչպէս դիւրութեամբ պիտի ըմբռնէին հարցին մասնագիտական հասկցողութիւնը ունեցող անձինք, տարւոյ որոշ մէկ քանի շրջաններուն, կրնայ ելեւթի փոքր շարժումներ ունենալ դեռ, բայց տնօրէնուած է որ յառաջիկայ Մայիսին ան պիտի գտած ըլլայ 90000ը, յալորդ տարեշրջանին արագ թափով շարունակելու համար իր էջը, եթէ, ողորմութեամբն Աստուծոյ, արտակարգ և համայնական դիպուածներ չխանդարեն ընդհանուր վիճակը:

Բառ մը ևս, և կը փափաքինք միանգամ ընդ միշտ վերջացնել մեր խօսքը այս ապիրատ հարցին մասին: Այսօր (Օգոստ. 17), մինչ Սիոնի Սեպտեմբերի թիւին համար կը գրուին այս տողերը, Յոպպէէն հեռաձայնով կը հա-

դորդուի Պատրիարքարան, թէ զըպարտիչներու նոյն խմբակը Բարձր Գոմիսէրին ուղղուած նոր թուցիկի մը պատճենը զրկած է տեղւոյն թերթին, Պաղեստինի արաբներէն մեծագոյն թերթին, որ, ինչպէս երկրորդ անգամին, նոյն պէս և այս անգամ, զգուանջով մերժած է անոր հրատարակութիւնը, զայն անմիջապէս հասցնելով միայն Յոպպէի մեր վանքի Տեսչին ձեռքը: Անոր մէջ այս անգամ սուտի վիթխարի զիւտ մըն է որ կը յերկուրուի: Իբր թէ ամսոյս իննին մեր ելեմտից տոմարին մէջ արձանագրուած ըլլայ Լ. Պ. 20.638 ծախք մը, որ սակայն, կ'ըսէ, իրականին մէջ Լ. Պ. 2.638 է միայն. ու կը հետեցնէ թէ երկու զուամբներուն տարբերութիւնը բաժնուած է քանի մը յափշտակիչներու միջև, որոնցմէ այնքան շատ կան եղբր այս նուիրական յարկին ներքէ . . .

Պէտք իսկ չենք տեսներ զգացնելու թէ ի՞նչ ախտաժէտ երևակայուած թեան ծնունդ են այս ամէնը:

Վստահ ենք թէ ողջամիտ ընթերցողը, տեղեկանալով այս քանի մը մանրամասնութեանց, պիտի շուտով խելամուտ լինի թէ ի՞նչպիսի նկարագրով մարդոց հետ է մեր գործը. մուքին մէջէն դաւող մարդերու, որոնք չեն համարձակիր խաւարէն, որ իրենց հողիին միակ միջնորդան է, դուքս զալ, վախնալով որ մի միայն իրենց անունն ու ինքնութիւնը բաւական պիտի ըլլան հրապարականախառ նշանակումի առարկայ ընելու իրենց անձն ու գործը. և որոնց՝ պիտի չզիջանէինք տող մը նոյն իսկ պատասխան զրել, եթէ հարցը դառնար անձի կամ անձերու շուրջ, և ոչ թէ դարաւոր և նուիրական Հաստատութեան մը՝ որուն վերաբերմամբ չենք կրնար ուզել անշուշտ որ պղտորուի ժողովուրդին բարի միամտութիւնը:

* * *

ՀԱՒԱՏՔԻ ԵՒ ՄՅԱՆՊԱՒԻ ՏՈՒՐՆԵՐ

ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԻՆԱՋԻ

Սկսեալ տխմար վայրենիէն՝ որ հողը կը պահէ զգուելի կուռքի մը ոտքին առջև, մինչև Արևելքի մոգը, որ արևին մէջ ընտելեան անմահ հողին և ամէն գոյութեան սկիզբը կը պաշտօնակեալ նախնական ժողովուրդներէն՝ որոնք Արարիչին կ'ընծային իրենց հունձքերուն երախայրիքը, մինչև չարարատիկ այն ժողովուրդները, որոնք կ'երևակային մեծարանք մատուցանել անոր՝ ամօթալի լկտութիւններով, կրօնական բնազդը ամէն տեղ և ամենուն մէջ ինքզինքը կը ճանչցնէ: Մարդը չի կրնար հրաժարիլ ոչ իր մեղքերէն և ոչ Աստուծոյն, իր ապականութիւնը այս աշխարհի հետ կը կապէ զայն. իսկ խորհրդաւոր բնազդ մը կը խոյացնէ զայն դէպի անտեսանելի աշխարհը: Այս երկու ներհակ զօրութիւններուն մէջ ընտրութիւն մը չ'ընել ան, երկու անհամերաշխ տարրերը կը ստիպէ հաշտուիլ իրարու հետ. իր պաշտամունքին կը խառնէ իր բարոյականը. աստուածները իրեն համար իրեն նման աստուածներ կը չինէ, որպէսզի կարենայ անոնց ընծայել իր յոռի հակումներուն հանգունակ պաշտամունք մը. իր մոլութիւններն իսկ իբրև աստուածութիւն կը կանգնէ. իր կրօնքը հաւատարիմ հայելին կ'ըլլայ իր ընական ապականութեան. մէկ բառով, կը նուազագնէ Աստուածութեան գաղափարը, բայց չի կրնար զանց ընել զայն, ու կը սիրէ աւելի վայրագ աստուածութիւններ ունենալ, քան բան մը չ'պաշտել:

Ա. Վ.,

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ՅԵՍՈՒՍԻ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ ԸՍՏ ՀԱՄԱՏԵՍԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Դ. ԴԼՈՒԽ

ՓԱԳԱՌՈՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄԱՆԵՐԸ. ՅԵՍՈՒՍԻ ՀԵՏԵՒԻԼ

(Նոր. Սինո 1935, էջ 213 էԳ)

Հարց եղած է այս առթիւ թէ ի՞նչ է երկնային հոգիներուն զիրքը Աստուծոյ թագաւորութեան մէջ: Տարակոյս չկայ թէ, ըստ համառոտական ուսուցումին, անոնք գործնէ ծառայութիւն մը կը կատարեն Վեհագոյն Թագաւորին տանը մէջ: Անոնք ոչ միայն կը շահագրգռուին փրկութեամբ (Ղուկ. ԺԵ. 7, 10), այլ և չփման մէջ կը մտնեն երկրի վրայ Աստուծոյ ծառայողներէն ամենէն անշահներուն եւ ամենէն մեծերուն հետ (Մտթ. ԺԲ. 10, ԻԶ. 53): Իրենց զուարթմամբ հնազանդութեամբը անոնք մշտական օրինակ են աշակերտներուն (Մտթ. Զ. 10). վերջին օրը, Քրիստոս դատաստանի կատարման գործը պիտի յաւանքէ անոնք (Մտթ. ԺԳ. 39, 41, 49, ԺԶ. 27, ԻԴ. 31, ԻԵ. 31): Այսու հանդերձ, ինչ որ ալ լինին այս հոգեղէն էակներուն իրաւունքները, եթէ թագաւորութիւնը այս աշխարհիս վրայ այն գործարանաւորութիւնն է որ կազմուած է Յիսուս Քրիստոսի գործունէութեամբը, հրեշտակները, իսկպպէս պիտի չկարենան ինչ անոր անդամներն ըլլալ: Անոնք կը պահպանեն զայն, կ'աջակցին անոր, բայց իրենք չէ որ կը կազմեն զայն: Աւետարանը եթէ աստուածային շնորհաց պատգամն է՝ մի միայն մարդոց ուղղութեամբ, ուրիշ ի՞նչպէս ըմբռնուած է մարդկային բնութիւնը Աստուծոյ: Այս նիւթին նկատաւորման մէջ, մեր քննութեան առարկայ պէտք է ընենք նախ սա կէտը թէ ի՞նչ է բնական մարդը, ըստ Յիսուսի. յետոյ թէ ի՞նչ կերպարանափոխութիւն պէտք է կրէ ան՝ թագաւորութեան մէջ մուծուելու համար:

Ա. ՄԱՐԻՈՒՆ ԲՆԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Որովհետեւ մարդ էակը կրնայ ըմբռնուել թէ՛ իր հոգեկան կազմութեան (մարգաբանութիւն), և թէ՛ իր բարոյական վիճակին մէջ (միզոնի վարդապետութիւնը), այս խնդիրը ինքն ալ սուրիւ կրկնուի ինքն իր մէջ.

Ա. Մարգարանուրիւն. — Այս մարդին մէջ, համառոտականները նոր բան չեն սորվեցներ. անոնք կը բաւականանան վերաբերողներով միայն երբայական հին տեսակէտը, ճիշդ ինչպէս ցուցադրուած է առիկա Ծննդ. Բ. 7-ին մէջ, որ հետեւեալ կերպով կը ներկայացնէ մեր բնութիւնը.

ա) Նախ, «հող յերկրէ» է ան. ինչ որ ըսել է թէ Սրբազան հեղինակը մարդուն բոլորովին նիւթական սկիզբ մը կուտայ, զիմարածման օրէն զուտ հոգիներուն, որոնք հրեշտակներն են (γενεαλογια, Եբր. Ա. 14). Այս զգալի տարբեր միտն է, որ մարմինին մէջ անհատականաւորով, կ'ընդունի իր գործարանական ձևը:

բ) Այսու հանգեք միւս ինքնիրմէ չի ստանաւ իր շարժումը. ուստի Ս. Գիրքը կ'աւելցնէ «շունչ կենդանի», Աստուծոյ էլած հոգի, որ կը կենդանագործէ անգործ գանգուածը: Երբ հոգին անկէ ետ առնուելի, մարդը կը մեռնի (Մտթ. ԻԵ. 50, Ղուկ. ԻԳ. 46): Երբ արարելը նորէն զրկէ զայն, մարդ վերստին գոյութեան կը դառնայ (Ղուկ. Ը. 55): Աստուծային սկիզբ մ'ըլլալով, հոգին, Աստուծոյ պէս, կը խուսափի զգայաբանական ըմբռնումէն. ոչ ոք չի կրնար հոգի մնալ, ոչ ալ տեսնել զայն (Ղուկ. ԻԳ. 39): Ուստի այդ անեւտով կը յարժեքանան նաեւ բոլոր անմարմին էակները, հրեշտակ կամ ոգի (Եբր. Ա. 14, Ղուկ. ԻԳ. 37), նոյն իսկ գեները, որոնք այնքան յիշատակուած են Ս. Գրոց մէջ (Մարկ. Թ. 17, 25 եւայլն),

գ) Միւս կողմէ, նիւթն ու հոգին միայն իրարու ընդ առնութեամբով կ'ընեն Ս. Գիրքը, իր միութեամբ մէջ է «հոգի կենդանի», կենդանի էակ: Ճշմարիտ է թէ հոգին, մարմինին զիմարածմանաբար, կը նշանակէ մարդուն հոգեղէն տարբեր (Մտթ. Ժ. 28): Երբ հոգին հեռանայ, մարմինը

կը կորսուի։ Իսկ երբ վերադառնայ՝ նորէն կհանք կ'առնու (Գրծք. Ի. 10)։ Բայց, մարդ որչափ ալ շատ կարիւրորութիւն չի տայ յաճախ անտեսանելիին, այս անշուշտօքիլ սկիզբը դարձեալ կը մնայ էական տարր (Մտթ. ԺԶ. 26), ու այս բառին սու-վորական իմաստով՝ հոգի ըսելով կը հասկըցուի մարդկային եսը, իր ոյժերուն մի-ութեանը մէջ ըմբռնուած։ Երբ Յիսուս կ'ըսէ, զոր օրինակ, թէ ով որ օր օր հոգին պահէ, պիտի կորսնցնէ զայն, իրեն-ներէն կը պահանջէ նուիրումը ամբողջին եւ ոչ թէ միայն մէկ մասին։ Կամ երբ կը հաստատէ թէ «իւ հոգիւ» պիտի տոյ շատերուն համար, այդ զոհը ամբողջ հսին զոհն է, այսինքն կենդանի անձին ամբողջութիւնը։

Երբեմն մարդս, այսպէս ըմբռնուած, մարմինովը երկրին է փարած, իսկ հոգի-ովը՝ Աստուծոյ։ սաոր համար է որ այս բառերուն հոգեբանական գաղափարին վը-րայ կ'աւելնայ կրօնական առում մը։ Իբ-րեւ երկրաւոր էակ, անտեսանելիին կը տեսնայ (Ղուկ. Ա. 47, 80, Ժ. 21)։ Հո-գիին գալով, ըստ հաստատուած իմաս-տին, անկեա կեդրոնն ու վառարանն է զմեզ յուզող բարի կամ չար կարիքնե-րուն։ անո՞ր է, զոր օրինակ, որ կը վերա-գրուին ուրախութեան կամ տրտմութեան (Ղուկ. Ա. 46, Մտթ. ԻԶ. 38, Ղուկ. Բ. 35), սիրոյ կամ ատելութեան (Մտթ. ԻԲ. 37, Գործք ԺԴ. 2), զոհունակութեան եւ անհանգստութեան (Մտթ. ԺԱ. 29, Ղուկ. ԺԲ. 19) զգացումները։ Միայն, — պէտք է նկատել — աննպաստ առումը աւելի ու-ժեղ չէ հոս, ինչպէս է զոր օրինակ Պո-ղոսի թուղթերուն մէջ։ Վսլիի եւ πνεύμαի միջև հակադրութիւնը ընդհանրապէս օ-տար է համատեսականներուն, որոնց հո-մնմատ հոգին, կրնայ ըլլալ, ինչպէս միտ-քը, աթոռ այն մղումներուն, որոնք առ Աստուած կ'երթան։ այս կէտին պիտի վի-րադառնանք տակաւին (Ղուկ. Ա. 46 (վսլի) հմտ. Է. 47 (πνεύμα), տեսնել նաեւ Մտթ. Ե. 8, Ղուկ. Ը. 15)։

Բ. Ուրեմն մարդ ինչպէս կ'երարկած է իր այս ոյժերը։ Այս հարցունը զմեզ կը տանի մեղքին մասին Աւետարաններու ը-րա՞ծ ուսուցումին։ կարգ մը համատեսա-

կան հատուածներ կը թուին չընդունիլ մարդուն տիեզերական անկումը։ շատ ան-գամներ խնդիր եղած է անոնց մէջ՝ ար-դարներու եւ անարդարներու, բարիներու եւ չարերու մասին (Մտթ. Ե. 45, Թ. 13, Ղուկ. ԺԵ. 7)։ Ուրիշ հատուածներ կը ցուցնեն, օակայն, թէ Յիսուս մարդկու-թիւնը իր ընդհանրութեանը մէջ որս հ-ղած կը ցուցնէ մեղքին, առանց բացա-ռութիւն ընելու նոյն իսկ անոնց մասին, որոնք ամենէն աւելի կը պատուեն զինքը իրենց վարքով։ ու բարքովը։ Ի ներկա-յութեան հաւանաբար շատ պարկիւտ իս-րայէլացիի մը, զոր օրինակ, որ կը յոյ-տարարէ թէ իր մանկութենէն ի վեր գոր-ծարարած է օրէնքը, պարօրէն կ'ըսէ թէ ճշիւք ոք բարի, բայց միայն Աստուած»։ Ուստի եւ իր աշակերտներէն կը պահանջէ որ ներում խնդրեն իրենց գործած յան-ցանքներուն համար (Մտթ. Զ. 12), ինչ որ կ'երեւի թէ կը ցուցնէ որ անհատները, թագաւորութեան թշնամիները, միա-ւորներ են (Ղուկ. ԺԴ. 1-5)։ Յիսուս այս իրողութիւնը կը բացատրէ, յայտ-նելով թէ «սիրաբ», բարոյական կեանքի այս կեդրոնը, որմէ կուգան խորհուրդներն ու գործերը, պղտոր աղբիւրի մը պէս է (Մտթ. Է. 11, ԺԵ. 19)։ Ու իր հասարու-կութիւնը, «ազգ»ը (Մտթ. ԺԲ. 39, ԺԶ. 4) այդպէս դատելէն զգեա՞՛ չհատուցանող պարտապան մը կը կոչէ մարդը ընդհան-րապէս, փարախէն զուրս մոլորած ոչխար մը (Ղուկ. ԺԵ. 3), անառակ որդի մը, որ օտար երկիր կ'երթայ, ամօթալի կերպով մօխկու համար իր Ժառանգութիւնը։ Հե-տեաբար, առանց բացառութեան ամենուն է որ կ'ուզուի, փրկութեան պատգամ-վը, ապաշխարութեան խտադատ քարո-զութիւնը (Մտթ. Դ. 17)։ առանց արմա-տական կերպարանափոխութեան մը՝ ոչ ոք պիտի կարենար մտնել երկնքի թագա-ւորութեան մէջ (Մտթ. ԺԸ. 3, Ղուկ. ԺԸ. 27, 27)։

Բայց եթէ այդ այդպէս է, ինչ կ'ըլ-լան զբարիներու եւ զչարներու աւետա-րանական ըմբռնումները։ Դիւրին է գա-նուք հազնալ Հին Կտակարանի հոմն-մատ, կամ իրբեւ ժողովրդական լեզուէն փոխ առնուած արտայայտութիւններ։ Բայց մեղքին տիեզերականութիւնը իր ամենէն

դասական իմաստովը հասկցող աստուածաբանն անգամ չի կրնար կարգ մը տարբերութիւններ չընդունել ժարգոց միջեւ։ Որովհետեւ ամբողջ մարդկութիւնն է որ ինկած է, ոմանք արգարեա կը ջանան դուրս ելլիլ այդ վիճակէն (Ղուկ. Ը. 15), մինչդեռ ուրիշներ անձնատուր կ'ըլլան իրենց յոռի բնութեան հակումներուն։ Երբ ուրեմն չարերը բարիներէն կը գատորոշէ, ինչպէս լեւան քարոզին մէջ (Մտթ. Ե. 45), Յիսուս ըսել չուզեր բնառ թէ կարգ մը մարդիկ փրկութեան պէտք չունին. ոչ. ամէնքը անմաքուր են Աստուծոյ առջեւ. ամէնքը պէտք ունին փրկուելու։ Եւրայեցի մարգարէները արդէն չեն յիշեր «արգարներ» և «անարգարներ», թէն Մովսէսի օրէնքը առանց բացառութեան բոլոր իսրայէլացիներուն կը պարտադրէ «վասն միզաց» զոհը։ Այսպէս կը բացատրուին, զոր օրինակ, այն առերեւոյթ հակասութիւնները, զոր օրինակ Սաղմոսի ԺԴ. գլուխի այն հակասութիւնը, ուր հեղինակ կը, ճորգ համարին մէջ, կը հռչակէ Տէրովը ներկայութիւնը «այլապէս որդարոց», մինչդեռ երկու համար առաջ ըսած էր թէ Տէրը «չբրկնից նայեցաւ յամեն նայն որդիս մարդկան, տեսանիլ թէ իցէ՞ ոք իմաստուն որ խնդրիցէ զԱստուած», բայց ամենեքեան խտտորեցան, ի միասին անպիտանացան. ոչ ոք է որ առնէ զբարի և չէ ոք մինչև ի մի» (Հ. 2, 3). Ինչ ըսել է այս. սա՛ անշուշտ թէ ժողովուրդը իր ամբողջութեանը մէջ հեռացած ըլլալով Տէրովմէ, արգարները անոնք են որ, այս տիեզերական ապականութեան մէջ, կը տնչան վերականգնումի, վասնզի ամենէն աղէկ կը զգան իրենց յանցանքը։

Իրաւ է թէ Յիսուսի ատեն մարդիկ կային, որոնք ինքզինքնին արգար կը կարծէին, բայց իր ամենէն խիստ առեւմուտը, մարդիկ՝ որոնք ձախտաբաց պիտի ուզէին ներկայանալ աստուածային սրբութեան դատարանի առջեւ։ Բայց ինչ հեզնութեամբ է որ Աւետարանը կը մատնանշը՝ այդ կարծեցեալ կատարելութիւնը (Մտթ. Թ. 13, Ղուկ. ԺԷ. 7)։ Ինչպէս Տէրը կ'ըսէ, այդ արգարները ուրիշները արհամարհելով ինքզինքնին պանծանքէ զատ ուրիշ արժանիք չունէին (Ղուկ. ԺԸ. 9). կարգսցէք Փրկիին ամենէն նշանակա-

լից ուսուցումները, հասկնալու համար թէ ո՞ր աստիճան կարեորութիւն կ'ընծայէր անկիւս այդ բարձրամիտ առաքելութեան (Ղուկ. ԺԸ. 10-14)։ Սկսած ձեզ, կ'ըսէ անկիւս լեւան քարոզին մէջ, եթէ ոչ առաւելուցու արդարութիւնն ձեր առաւել լայն զգալացն և զփարիսեցեոց, ոչ մտանիցէք յարքայութիւն երկնից» (Մտթ. Ե. 20)։ Արդ, քանի որ մաքսաւորները, և առնոք որ ամենէն աւելի մեղաւոր կը կոչուէին (Մտթ. Թ. 10, 13 ևայլ) աւելի առաջ պիտի անցնին երկնից արքայութեան մէջ (Մտթ. ԻԱ. 31) քան զպիլոսներն ու փարիսեցիները, կը հասկցուի թէ այս սուտ արգարները ո՞րչափ պիտի կործանին իրենց ամբարտաւանութեանը մէջ, Աստուծոյ ճշը՝ մարիտ ծառաներն ըլլալ կարենալու համար։ Տէրովմէ մտածումը պարզ է ուրեմն. բոլոր մարդիկ մեղաւորներ են. ամէնքը պէտք ունին թողութեան (Մտթ. Զ. 12). լաւագոյնները այն հոգւով աղքատներն են, որոնք իրենց անարժանութեան զգացումին մէջ ճգաղցեալ և ծարաւի են արդարութեան» (Մտթ. Ե. 3, 6)։— Կ'աւելցնեմ թէ, Յիսուսի միտքը հասկնալու համար, պէտք է ի նկատի ունենալ նաեւ իր վարդապետութեան ժողովրդական ձեւը, որ Պողոսի տրամադասական մեթոտով չէ որ կ'ընդլայնուի. համաստեականները — պէտք չէ մոռնալ — տարբարան ճառեր միայն կուտան, յոյժ անգէտ հասարակութեան մը ուղղուած ըլլալով. բայց բաւական է որ մօտէն քննէք զանոնք. իրենց մէջ պիտի գտնէք դանձիր, զորս յետոյ առաքելական քարոզութիւնը այնքան պայծառ կերպով երևան հանց։

Բայց եթէ Յիսուս կ'ուսուցանէ մեղքին տիեզերականութիւնը, կը ցուցնէ՞ առնոր ծագումն ալ։ Աւետարանները այդ առթիւ կը խօսին զոյութեանը վրայ չեակի մը, որուն ճիշդ է խտտորեցնել ուղղութեան ձամբը՝ Աղամի որդիները, եւ ուրուն տրուած են անուններ, որոնք շատ յստակ կերպով կը ներկայացնեն անոր նշանակալիւր. անկիւս կը կոչուի, զոր օրինակ, զրպարտիչ, ոսոխ, Բէշզգբուրդ, իշխան զիւաց, Աստուծոյ այդ թշնամին իր ձեռքին տակ ունի զօրեղ կազմակերպութեամբ թագաւորութիւն մը (Մտթ. ԺԲ. 26). պիղծ օգիները անոր հնազանդ գոր-

ծիքներն են. ասոր համար է որ Յիսուս իր աշակերտներուն կատարած զիսկանութիւնները կը նկատէ սատանին վրայ տարուած յաղթանակ մը (Ղուկ. Ժ. 8). հօգորին տունը մանկուսի և անոր ունեցածները յափշտակելու համար՝ ո՞չ ապաքէն պէտք է կապել զայն (Մտթ. ԺԲ. 29): Բայց թէ և Քրիստոս ինքն անհամար յաղթահարեց խաւարին իշխանութեան այս միտպետը, բայց սատանը դարձեալ, իր բնութեամբն իսկ, տէրն ու բռնաւորը կը մնայ մարդկութեան (Ղուկ. Դ. 6): Ստացուածքի սէրը, այս զգուշիկ արտաքին, պատճառ կ'ըլլայ ամենէն աւելի երևան բերելու անոր չարանկէզ ոգին (Մտթ. ԺԲ. 28). ինչ ինչ մարմնական հիւանդութիւններ անոր կը վերագրուին (Ղուկ. ԺԳ. 16): բարոյական անկումներուն մէջ է մոնաւանդ որ կը յաղթանակէ այս տխրող ձեւը: Ինքն է որ, Յուդան ճգնի մղելով, միւս աշակերտները ցորենի պէս կը խորացուէ (Ղկ. ԻԲ. 3, 31): Չյանդանեցա՞ւ յարձակիլ նոյն իսկ Աստուծոյ Որդիին վրայ (Մտթ. Դ. 1-11), և, իր նենգամտութեանը մէջ, ի հարկին, սիրուած անձի մը կերպարանքը չ'աճնուար միթէ, իր զոհուած մեղքին մէջ քաշելու համար (Մկկ. Ը. 33):

Միւս կողմէ, սակայն, Սատանը ա՛յն ատեն միայն իր ազդեցութեան տակ կըրնայ առնել մարդերը, երբ արտաքին փորձութիւնը կը համապատասխանէ ներքին ցանկութեան մը. վասնզի, սիրտէն է որ, ըսած է Յիսուս, զուր կուզան սպանութիւնները, շնութիւնները և յոռի մտածութիւնները (Մտթ. ԺԵ. 19), և այնպէս է մեր բնածին չարատեսութիւնը՝ որ նոյն իսկ Քրիստոսի օրհնելի գործունէութիւնը երկրի վրայ մեղքի ատիթ մը կ'ըլլայ մեղի համար (Մտթ. Թ. 6): Վա՛յ սակայն անոնց որ, գիտնալով և ուզելով թէ այդպէս է արդարեւ, կը գալթակզեցնեն իրենց հղաթյունները (Մտթ. ԺԸ. 7): Այդպիսի անկումներ, անշուշտ բնական են. մեր բոլոր յոռի միտումները ասոր կը մղեն դիպր. բայց, այնու ամենայնիւ, վերջին օրը Գլուխը, այնու ամենայնիւ, վերջին օրը Գլուխը ասոր կը թագաւորութիւնէն պիտի մերժէ զանոնք որ անիրաւութիւն կը գործեն (Մտթ. ԺԳ. 41):

Այսպէս իբրեւ թշնամիէն լարուած ծուգակ մը ցուցնելով մեղքը, Յիսուս ան

նոր արտաքին նկարագրին է որ կը յայտնէ. զանիկա կը ներկայացնէ ոչ թէ իբրեւ թագուն արամադրութիւն մը, այլ իբրեւ շօշափելի իրականութիւն մը, որուն կ'ընդհարինք մենք ամէն քայլափոխի: Ուրիշ կողմով մը, զինքը գործողին հետ իր յարաբերութեան մէջ նկատուած ատեն, մեղքը կ'առնու արագիս անուններ, որոնք կը ցուցնեն անոր որպէս վտանգաւոր և յիմարական լինելը: Անիկա ἀμαρτία, ἀμαρτημα կամ ἀμαρτέειν է (Մտթ. Թ. 2, Մկկ. Գ. 28), այսինքն «մարդանքո կամ աննպատակ շփուած ուղիղ ճանապարհէ» (παράπτωμα Մտթ. Զ. 14, 15) այսինքն զանցառութիւն որ և է պատուէրի մասին կամ «անօրէնութիւն» (βουμία, Մտթ. Է. 23, ԺԳ. 41): Ուստի ասոր հետեանքը կ'ըլլան կորուստ և մահ (Ղուկ. ԺԵ. 24, 32). վասնզի, եթէ Յաւիտենականի դատնալը կանք է, անկէք հեռանալ մահ միայն կրնա՞յ պատճառել: Այսպէս լինելով բնական մարդը, ամբողջական փոփոխութիւն մը հարկաւոր կ'ըլլայ անոր համար որ կ'ուզէ արդի արքայութեան» ըլլալ. «եթէ ոչ դարձիք և եղիջիք իբրեւ զմանկտի, ոչ մտանիցէք յարքայութիւն երկնից»:

(Շարունակելի)

Ժ. Պ.

(*) Մեր թարգմանութեան մէջ այս երեք տեղերն ալ «մեղք» է նշանակուած:

ԽՈՐՀՈՒՐԳ ԵՒ ԽՈՍԹ

Հարկ է ի մեկ ունենալ միշտ աւ՛ զաղափարը թէ ո՛չ թէ մարմինին հաւատ պատրիկ ապրիլ, այլ թէ չեմք կրնար ապրիլ առանց մարմինի: Եթէ չափազանց փարած մնանք սնունդ, կ'աւրոյնուինք երկիւղներով, կ'ընկնուինք հոգեւորով, և կ'ենքարտկուինք հազար ու մեկ հաւատքեանց: Գեղեցիկ բարոյական մը ոչինչ է այն մարդուն հաւատ, որուն հաւատ զիջիականը ամեն ինչ է: Տա՛մք մարմինին բարոյայն խնամքները գոտ կը պահանջէ ան, բայց զիսեմք մեծ բողոքուն մեղ հետեւ զայն, երբ բանականութիւնը՝ պատիւը և պարտականութիւնը կը հրահանեն:

ՍԱԴՈՒԿԵՑԻՈՑ ԱՂԱՆԴԸ

Ա. ՈՐՈՆՔ ԵՆ ՍԱԴՈՒԿԵՑԻՆԵՐԸ

Սադուկեցիք քաղաքական կուսակցութիւն մը կը կազմէին աւելի քան թէ կրօնական, ու կը պատկանէին նուիրապետական կարգին կամ բարձր հոգեւորականութեան: Գործք Առաքելոցը կը յիշէ ժահանայապետն ու ամէն իր հետ եղողները, որոնք Սադուկեցոց աղանդէն էին» (Գործք Ծ. 17): Սադուկեցիք անուանին իմաստը կը թուի ըլլալ «Որդիք Սաղովկի», բայց յիստորիչափ Սաղովկներ կան յիշուած Հին Կտակարանի մէջ: Ասոնցմէ ո՞ր Սաղովկն է արդեօք խնդրի առարկան: Սողոմոնի ժամանակից ամենէն հռչակաւոր Սաղովկ քահանայապետը անշուշտ, որուն սերունդէն էին քահանայապետները մինչեւ Սկեհիէլի ժամանակ (Բ. Մնաց. Զ. 8-15), ու Բաբելոնի գերութենէն վերջն ալ տակաւին երկար ատեն այդ սերունդին վրայ մնաց քահանայապետութիւնը: Սադուկեցիք հարուստներէ ու մանաւանդ նուիրապետական կարգի բարձր աստիճանաորներէն կազմուած կուսակցութիւն մը ըլլալով՝ աւետարանները ինքն ինքինքն զօրեղ քաղաքականաշարժումներէ իրենք զերենք Սաղովկ քահանայապետի ժառանգորդները կը համարէին: Ստուգաբանական այս բացատրութիւնը չենք կրնար ըսիլ թէ ճիշդ է բոլորովին, բայց հետի չէ հաւանականութիւնը:

Ժողովուրդէն մեկուսի ապրելուն համար Սադուկեցիք նուազ բազմաթիւ էին քան Փարիսեցիները, ու ասոնցմէ յետոյ է որ անոնք ալ մտան պատմութեան մէջ, Հակոմարտութիւն կար ընդհանրապէս՝ ո՛չ թէ փարիսեցիականութեան ու նուիրապետութեան միջեւ (վասնզի Փարիսեցիները թշնամի էին քահանաներուն), այլ Փարիսեցիներուն և նուիրապետական կարգի բարձր աստիճանաորներուն միջեւ, և քահանայից իշխաններու ըմբռնումներն ու յաւակնութիւնները պատճառ եղած էին ասոր: Ահեղ ճիշդ պիտի ըլլար ըսիլ՝ թէ այդ հակամարտութիւնը առաւելապէս քաղա-

քական գետնի վրայ ծագում առած էր, վասնզի նուիրապետական ազնուականութիւնը, որ օտար արեւապետութեանց շնորհաշնորհներէն իր ձեռքն ունէր ազգին իշխանութեան ղեկը ու բացառիկ պատիւներ կը վայելէր, ունէր նաեւ պաշտօնէն անբաժան օգուտներ, ուստի բնականաբար պիտի ցանկար որ անփոփոխ մնար տիրող քաղաքական վիճակը: Ազգին օգուտն ալ կը պահանջէր որ, կարելիութեան սահմանին մէջ, գոհացում տրուէր օտար տէրերու, որոնց ձեռքը կը գտնուէր երկրին ճակատադիրը: Ասով կը բացատրուի պաշտօնի վրայ եղող քահանայապետներու հետգնեղ հեղինակաւորութեան մօտեմտաւ ձգտումը ու այն ջանքերը, զորս զործ կը զնէին անոնք՝ ինչնիւզ համար յուշապահութեան թիւը հեթանոսական աշխարհէն բաժնող անջրպետը: Սադուկեցիք այսպիսի ուղղութիւն մը ընդգրկելով կը գործէին թէ՛ յօգուտ ազգին, թէ՛ յօգուտ իրենց ժառանգոր շահերուն: Իրենց այս ուղղութիւնը, որ շեշտուած էր մանաւանդ յունական տիրապետութեան շրջանին, շարունակուեցաւ Մակաբեանց պատմութեան ատեն ալ: Մինչ Փարիսեցիք, խորապէս անհամակիր օտար լուծին ու գաղափարներուն, սերտիւ կապուած էին Օրէնքին՝ առանց երկիւղ կրնալ անոր ծանր հետեւանքներէն, ոնցիւն նուիրապետական ազնուականութիւնը կը ջանար նուազեցնել քան թէ անկոյնիւ հեթանոսներու հետ տարակարծութեանց պատճառները՝ ընդունելով անոնցմէ այն ամէնը, զորս կարելի էր հաշտեցնել Մովսիսական Օրէնքին էական սկզբունքներուն հետ: Գտնուեցան քահանայապետներ, ինչպէս Յասոն, Մենեղաոս և Յադհիմոս, որոնք չափազանցութեան տարին իրենց հեղինակաւորութիւնը:

Սադուկեցիք հեռացուցան ասպարէզէն Մակաբեան քահանայապետներու՝ այսինքն Յովնաների ու յաջորդներուն իշխանութեան օրով, որոնք իրենց հայրենասիրութեամբ ու Օրէնքի հանդէպ իրենց նախանձաշուքութեամբ Փարիսեցւոց կողմին յարեցան: Բայց Յովնանէն Հիւրկանոսի ատենէն Սադուկեցիք նորէն ասպարէզի վրայ երևնալ սկսան ու թագաւորը անոնց կողմը բռնեց, ինչպէս նաեւ յետոյ՝ Արիստորուզոս Ա. և Ալեքսանդր Յաննէոս:

Մեծն Հերովդէսի ու հռոմայեցի դատաւորներու ժամանակ Սաղուկեցիք՝ հսկուող փարիսեցւոց՝ զիրար համակերպեցան տիրող վարչաձևին ու վերստին ձեռք առին կրօնական բարձրագոյն պաշտօնները։ Իրենց ազանդել սակայն, հրէական ազգայնականութեան երեսն ու այլևայլ աննպաստ պարագաներու բերումով, առանց գրեթէ հետք մը ձգելու, վերջ ի վերջոյ միանգամ ընդ միշտ անհետացաւ մէջտեղէն։

Բ. ՍԱԴՈՒԿԵՑԻՈՑ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Սաղուկեցիք քաղաքական կուսակցութիւն մը միայն ըլլալով՝ չէին կրնար ամբողջութեամբ շահագրգռուել կրօնական հարցերով ժողովուրդի մը, որուն համար կրնանք ըսել թէ ամենայն ինչ էր կրօնքը։

1. Օրինքը. — Անոնք ընդհանրապէս կը մերժէին փարիսեցւոց հնարած մարդկային աւանդութիւնները և ուղղակի յարած էին Օրէնքի բնագիրին։ Եւ սակայն այդ աւանդութիւններէն անվարան կ'ընդունէին այն կէտերը, զորս նպաստաւոր կը համարէին իրենց։

2. — Հոգիմեռու գոյութիւնը. — Անոնց համար չկար ոեւէ հոգի՝ բացի Աստուծոյ հետեւապէս գոյութիւն չունէին ո՛չ հրէատակներ և ոչ մարմինէն բաժնուած հոգիներ, ուստի և չկար մեռելոց յարութիւն։ Մարդու հոգին զաղրած ըլլալով գոյութենէ՝ չէր կրնար այլևս կենդանացնել մարմինը։

3. — Նախախնամութիւն. — Սաղուկեցիք կ'ուրանային ոեւէ աստուածային ներգործութիւն մարդոց արարքներուն վրայ, ուստի քայլ մը միայն կը մնար ըսելու՝ թէ անտարբեր է Աստուած մարդոց կեանքին ու ընթացքին հանդէպ։ Կ'ուրանային նաև հանդիմանել կեանքի մը գոյութիւնը։

Նախախնամութեան ուրարդումին հետեւանքն էր՝ չհաւատալ թէ Աստուած կը շահագրգռուի իր ժողովուրդի վիճակով, այդ պարագային աւելորդ էր ակնկալութիւնը Մեսիային, որ պիտի գար փրկելու Իսրայէլը։ Հետեւապէս խելացիութիւն էր

օգուտ քաղել օտար տիրապետութեան ըստեղծած կացութենէն ու վայելիլ կեանքը։ Առական կենցաղաւոր մեծատունը սաղուկեցի մը ըլլալ կը թուի։ Հանգըստաւէտ կեանքէ մը վերջ անիկա յանկարծ կը փոխադրուի այնպիսի աշխարհ մը, որուն չէին հաւատար ո՛չ ինք և ոչ իր հինգ եղբայրները (Ղ. Ժ. 19—31)։

4. — Ոճրական օրինքը. — Ուրվհասեւ Սաղուկեցիք Օրէնքի տառին կառչած էին, այդ պատճառաւ ոճրական օրէնքի մասին աւելի խստապահանջ էին քան Փարիսեցիները, ու կէտ աւ կէտ գործադրութիւնը կը պահանջէին փոխվրէժի կամ ակն ընդ ակն օրէնքին, մինչ փարիսեցիք կը գոհանային դրամական տուգանքով։

5. — Ծիսական խնդիրներ. — Սաղուկեցիք կը խոտէին Փարիսեցիներու հնարած օրինական մաքրութեան հազարամէկ կանոնները։ Անոնք մը վերջիններս մաքրած ըլլալով Տաճարի ճրագարանները, Սաղուկեցիները կ'ըսէին ծաղրանքով՝ թէ անոնք օր մը արեւի գունան ալ պիտի մաքրեն։

Սաղուկեցւոց կարծիքով ամէնօրեայ զոհերը պէտք է ըլլային ո՛չ թէ ինպատար Տաճարի պանծին, այլ ինպատար մասնաւորներու։ Անոնք ծիսական արարողութեանց մէջ շարք մը ձեւապաշտութիւններ միայն կը տեսնէին և ոչ այլ ինչ, ու շահաբեր գործ մընկատելնուն համար էր որ կը կատարէին արարողութիւնները, թէ և կը վնասային որ կարելի եղածին չափ պարզ ըլլան անոնք ու ոչ երկար ու մանուածապատ։

Գ. ՍԱԴՈՒԿԵՑԻՈՑ ԸՆԾԱՅՔԸ ՅՈՒՈՒՍԻ ՀԱՆԴԵՊ

Եթէ Սաղուկեցիք երբեմն կը միջամտէին Յիսուսի կեանքին՝ պատճառն այն էր, որ յանձին գալիլիացի Վարդապետին կը տեսնէին նորադանք քարոյիչ մը, որ եկած էր վերվայր ըջլիւս հաստատուած կարգերը, ինչոր կրնար Հոռոմի պայրոյթն ու վրէժխնդրութիւնը հրաւիրել ազգին վրայ։

Անոնք ալ փարիսեցիներուն հետ գոյին ունկնդրելու Յովհաննէսի քարոզութեան եւ քննադէմ խօսքի իրաւացի կո-

չուժը հաւասարապէս ընդունեցան անկէ (Մտթ. Գ. 7): փարիսեցիներուն հետ առնոց ալ երկինքէն նշան խնդրեցին Յիսուսէն (Մտթ. ԺԶ. 1): Ըսաւ փրկիչը. թէ հարկ է խոյս տալ՝ ինչպէս Փարիսեցիներու՝ նմանապէս Սաղուկեցիներու ազանդէն (Մտթ. ԺԶ. 6-12):

Յիսուսի կեանքի վերջին օրերուն Սաղուկեցիք Տաճարին մէջ սաստիկ դայրացան Անոր դէմ: Ապացուցանելու համար՝ թէ չկայ մեռելաց յայտնութիւն, ներկայացուցին պարագան այն կնոջ, որ ըստ օրինի յաջորդաբար եօթը եղբայրներու հետ նմուշանալու էր, ու հարցուցին՝ թէ հանդերձալ կեանքին մէջ անոնցմէ ո՞ր մէկուն կինը պիտի ըլլար: Յարութենէն վերջ, պատասխանեց Յիսուս, այդպիսի բան չի կրնար տեղի ունենալ, վասնզի այն ատեն մարդիկ ամուսնական կամ աշխարհային զործերով պիտի չլքողային բնաւ, այլ հրեշտակներու պէս պիտի ըլլան ու Աստուծոյ միայն պիտի ծառայեն: Ժողովուրդը զարմացաւ այս պատասխանին վրայ, և Փարիսեցիները խիստ ուրախացան՝ տեսնելով որ Յիսուս կարկեցոց իրենց հակառակորդները (Մտթ. ԻԲ. 23-24, Մկկ. ԺԲ. 18-28):

Եթէ Սաղուկեցիք նուազ կը հետաքրքրուէին Յիսուսի զործերով քան Փարիսեցիները, պատճառն այն էր որ իրենց ազնւականն ու հարուստի զիրքը թոյլ չէր տար գաւառական գունհիկ ամբոխին հետ չփռւմ ունենալ. անոնք կը նախընտրէին Երուսաղէմէն դուրս չելլել ու վաշելի հոն կեանքի դիւրութիւններ: Երուսաղէմի մէջ էր որ Փրկչի կալանատնութեան վերջ գործի վրայ եղան Սաղուկեցիները, ու տարակոյս չկայ՝ թէ, իբրեւ բարեկամ Հռոմայեցոց, մուսնեքէն աւելի անոնց ըսպառնալիքները մեծ կշիռ ունեցան ու պարտաւորեցին Պիլատոսը մահուան վճիռ արձակել Յիսուսի դէմ:

Յաջորդ օրը Պետրոս Սինեգրիոնի ատենանին մէջ վերստին կը վկայէ Յիսուսի յարութեան ու Սաղուկեցիք չեն կրնար դատապարտել զայն (Գործք. Դ. 2, 10-23):

Քիչ յետոյ Սաղուկեցիք դարձեալ կը կալանաւորին առաքելները, բայց գիշերը հրեշտակի ձեւամբ հրաշքով կ'ազատին բանտէն ու կը դիմեն Տաճար ու կը քարոզեն Յիսուսը համարձակ: Նորէն կը ձերբակալուին, ու երբ կը յիշեցնեն Յիսուսը քարոզելու արգելքը՝ Պետրոս ի դիմաց իր ընկերներուն կը յայտարարէ՝ թէ յիշեցնէ Աստուծոյ հնազանդիլ պարտաւոր են աւելի՝ քան մարդոց ու Ժողովի անհրաժեշտը կ'ուզեն մահուան մատնել առաքելները, բայց Դամադիէլի միջամտութեամբ կը զոհանան ձուգկիլ միայն ու արձակել (Գործք. Ե. 17, 34-40): Հուսկ ապա Սաղուկեցիք կը յիշուին Պողոսի Տաճարին մէջ կալանաւորուելուն ու Սինեգրիոնի ատենալ տարուելուն առթիւ, ուր անիկա ճարպիկութեամբ միմեանց դէմ կը հանէ իր դատաւորները, ներկայացնելով ինքզինքը իբրեւ փարիսեցի և յայտարարելով՝ թէ մեռելաց յարութեան հաւատարեն համար է որ կը դատուի: Ասոր վրայ հոռոմայեցի արիւնջը կը պարտաւորուի լուծել ժողովը՝ ազատելու համար Պողոսը Սաղուկեցիներու զայրոյթէն (Գործք ԻԿ. 6-10):

Հրէից վարդապետները իրենց զբոսաւանդելուն մէջ հապի աշուհետեւ պահեցին Սաղուկեցոց յիշատակը, մինչեւ որ բոլորովին մոռացութեան մատնուեցան թէ՛ իրենք են թէ անցեալին մէջ իրենց կատարած դերն ու գաւառած վարդապետութիւնը:

Հայացուց՝ Մ. Ն. Ն.

ՆԱԾԱՆԵԹԱՆԻՔ ԵՒ ՆՈՏԱՔ

Երեւ իբր ճանաչող կը ճանաչի, իբր խաղաղի պիտի կարենալ հիմնով:

* * *

Քննարկեմ եւ մարտիկն բանակաւորեմ
դոյզն մեկնաշնորհ չե որ մարտը, միակը բոլոր
կենդանիներուն մէջ, հասկնայ թէ ի՞նչ է կարգը՝ պաշտօնաւորն ու չարի խօսքներն ու
զործներն մէջ:

Դ. ՍԱՂԱԿԵՑԻՈՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ԱՌԱՔԵԱՆՆԵՐՈՒՆ ԼԵՏ

Սաղուկեցիք իբրեւ տէր՝ Տաճարին՝ կը զայրանան, տեսնելով որ Պետրոս եւ Յովհաննէս Յիսուսի յարութիւնը կը քարոզէին հոն, ու կը բանտարկեն զանոնք:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ

ԶՄՐՈՒՄ

Խաժ ջուրին մէջ անհառներու ճեսիլ-Զմրուխտ:
Պարտէզներուն մէջ աչիս պէս փայլող ջրկայֆ,
Աղուոր անգութ աչիք, նըման խորհրդաւոր
Անհառին, ուր ոսկի յովազն կը յածի, սէրն:

Գարուն գոյնի. սարփասենյիկ երազ՝ գետին
Մէջ ցոլացած դեռաբուսիկ թարմ սաղարթին
Եւ հոգիի մը՝ ողորդած անբիծ շողփէն
Կոյս բիւրեղին մէջ ներկըւած կանաչութեան:

Ու գէշ երազը նոյն ասեմ զազիր կընոջ,
Որուն նայուածքը կանաչ՝ ծանր՝ բոցանըւոյլ
Կախարդուած սիրտերուն մէջ կը թորէ թոյն՝

Կանաչ ծովեր, ճեսիլ ճըխուր նաւթէկութեանց...
Զմրուխտներ. մեծ աչիք դիտիչ ու մոգական՝
Հորիզոնին վրայ երկնցած ծեր ըսփինփին:

ALBERT SAMAIN

ՄԵԾ ԱՐՁ

Մեծ Արշն, անեզ ուկիանին կըղզիխումբն այդ,
Տեսնուելէն դեռ շատ առաջ կը նըշուէր,
Քաղըէացի հովիւներ դեռ չը թափառած,
Զը բընակած՝ մարմիններու մէջ դեռ հոգին:

Անկէջ ի վեր անթիւ ողջեր կը նըկասեն
Կուրցընելու չափ սըլափուած շողփն հեռաւոր.
Ան, անհարբէր զինք չարչարող նայուածքներուն,
Պիտի փայլի մեռելներու վերջինին վրայ:

Զարմանալի՜ որ քիստոնեայ ճեմ չ'ունիս բնաւ,
Ո՛վ դըծընդակ ձեւ դու, ճըզգրիտ եւ միակերպ.
Սեւ ասուիի վըրայ գամուած եօթն ոսկի սեպ:

Դանդաղութիւնը բացայայտ ու լոյսը ցուրտ
Կը սարսըղենն հաւասքը. դո՛ւն էիր որ նախ
Քըննել ճըւիր երեկոյեան աղօթքս ինծի:

SULLY PRUDHOMME

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՄԻՋԵՐԿԻՐԱԿԱՆ(*)

ՔԱՂԱՔԱԿՐՈՒԹԵԱՆ ԱՂԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Հնդեւրոպական գաղթականութիւնից առաջ երկրագունդը դատարկ էր. ամէն տեղ կային զանազան ազգեր ու ժողովուրդներ, ոմանք նոյն իսկ աւելի բարձր քաղաքականութեամբ քան հնդեւրոպացիները: Այսպէս Եւրոպայի արեւմտեան մասում բնակուում էին Իբերները, Հիւսիսում Բլուրիտանացիք, միջին և հարաւային մասերում Լիգուրները, Ետրուսկները, Պելասգները եւն: Այս բոլորի մէջ նշանաւոր էր Միջերկրական կամ Եգէական քաղաքակրթութիւնը, որին պատկանում էին մի կողմից Կրետացիք եւ միւս կողմից Փոքր Ասիայ Արեւմտեան մասի ժողովուրդները, Լիւդիացիք, Լիւկիացիք և Կարիացիք, որոնց լեզուի մասին ոչինչ չգիտենք: Հընդերոպացիք չփութն մէջ մտան այս ժողովուրդների հետ զանազան հանգամանքներով. կամ իբրեւ հարեան, կամ իբրեւ տիրող, եւ կամ գտան նրանց իրենց ճանապարհի վրայ, գաղթականութեան ժամանակ: Այս յարաբերութիւնները չէին կարող ազդեցութիւն չունենալ հնդեւրոպացից լեզուի վրայ. նրանցից սովորելին երկրագործական զանազան գիտելիքներ, ձիադարմանութիւն, նաւաշինութիւն, մետաղագործութիւն եւն: Անշուշտ զանազան բառեր փոխառութեամբ անցան իրենց: Արդ՝ մեզ անծանօթ է այդ ազգերի լեզուն. միեւնոյն ժամանակ լեզուաբանութիւնը միջոց չունի երեւան հանելու հնդեւրոպացիների այն լեզուն, որ գործ էին անում անմիջապէս նախ քան գաղթականութիւնը. ուստի մենք չգիտենք թէ որոնք են այն փոխառութիւնները, որ ոչ-

հնդեւրոպական ժողովուրդների լեզուից անցան հնդեւրոպացիներին:

Առնենք յոյները, իբրեւ մի աւելի մերձաւոր հարեանները, որոնք անցան այն ճանապարհով, որով և հայերը:

Յոյները Քրիստոսից 2000 տարի առաջ նախահայրենիքից իջան դէպի հարաւ եւ շփման մէջ մտան այս ժողովուրդների հետ. իրենք անքաղաքակիրթ ժողովուրդ էին. ուստի անշուշտ շատ բան պիտի սովորէին իրենց նոր և աւելի քաղաքակիրթ հարեաններից:

Երբ քննում ենք յունարէն լեզուի բառարանը, անշուշտ շատ բառ բացատրւում է հնդեւրոպական լեզուաբանութեամբ, շատ բառ պատկանում այն բառազանձին, որ հնդեւրոպական նախալեզուի հարստութիւնն էր կազմում, որ յոյներն էլ իրենց հետ բերին իբրեւ ժառանգութիւն: Իայց մնում են դեռ շատ բառեր էլ, որոնք ոչ միայն մնում են առանց բացատրութեան, այլ և հակառակ են հնդեւրոպական լեզուաբանութեան արմատներին կազմութեան, մասնիկների յարադրութեան եւ բառերի ածանցման օրէնքներին. այս բոլորը համարւում են նոյն ժողովուրդներից փոխառւած բառեր:

Օրինակ լարիքիձթոս բառը, որ ըստ նիւթի էլ պատկանում է արդէն Կրետէին և Եգիպտոսին, հնդեւրոպական երեւոյթ չունի, նրա մէջ գտնուած ինքո մասնիկը գտնւում է մի քանի յատուկ անունների մէջ, ինչպէս Կորկոս, Սալիկոս, Անա-րիկոս, Տիւրիկոս, կան նաեւ հասարակ անունների մէջ, ինչպէս լիքիկոս, երե-րիկոս, հիւալիկոս եւն:

Այս բոլոր Միջերկրական փոխառութիւններ են յունարէնի մէջ:

Նման փոխառութիւն են կիւպարիստ, որից՝ հայերէն կիւպարիս (նոճի), որի մէջ իստա եզրական մասնիկ է. բազմապէս խաղերից թրիստոս, որի հետ նաեւ խալիս և յիքրամֆի:

Փոխառու է համարւում նաեւ վաք-ըլ, որ տուել է յունարէն, լատիներէն եւ պորտուգէլէն բառերը եւ այս վերջինից էլ հայերէն վարդ:

Նորագիւտ կամիոներէն (հաթեան) լեզուն էլ ունի զանազան այսպիսի փոխա-

(*) Պրոֆ. Ն. Անառեանի Պատմութիւն Հայերէն Լեզուի Ս. Թարգմանաց-Գուրեան մեցանակով պատկոյած գործին Գ. զլուխը:

5. Առիւծ. — Այս անասունը հենց նոր քարի շրջանին Եւրոպայի ամենամեծ մասից վերացած էր. չկար նաև հնդեւրոպական նախահայրենիքում. այս պատճառով էլ հնդեւրոպական լեզուների մէջ մի եւ ընդհանուր բառ չկայ առիւծի մասին. Աւետարանում դեռ առիւծ չէ յիշուում: Սանսկրիտը ունի սինհա բառը, որի հետ միանում է ծագմամբ հայերէն ինձ. այս երկուսը միասին ենթադրում են հնիս. սինդհու ձևը, որ անշուշտ փոխառնալ է մի ոչ-հնդեւրոպական հին լեզուից: Եւրոպական լեզուներում շատ տարածուած է մի ուրիշ բառ, որ լատ. լեո, հրգ. լիւո, նրգ. լեուլե, լիթ. լիւաւս, հայ. լիւր, միուլ. լեո, հիւմբ. լեու և յն. լեոն, լիւ ձևերն ունի: Սրանց բոլորի մայրն է յունարէնը, որից փոխառնալ է լատինը և սրանից էլ բոլոր միւս եւրոպական ձևերը: Բայց յունարէնն էլ փոխառնալ է Միջերկրական լեզուից, որից ծագել են նաև եբր. լափշ, լափյ, եգիպտ. լափու եւն.:

Բալկաններում դեռ կային առիւծներ, ինչպէս որ Հերոդոտը յիշում է Քսերքսէսի ժամանակ Մակեդոնիայում (Ի. 125): Հայերի իրենց ճանապարհի վրայ գտան առիւծը և տուին նրան այս անունը հանե. լով հնդեւրոպական ընդ արմատից որ նը-շանակում է մոռնել, Առիւծը գերազանցապէս մոռնող գազան է:

ԽՈՐՀՈՒՐԳ ԵՒ ԽՈՍԹ

Պօսելու սեղ լույս, արածուելու սեղ ամփոփուիլ գիտնալը երջանիկ յասկութիւն մ'է, գոր փիլ մարդիկ ասկորութիւն ունին ձեռք յեղու: Երեւան ելնելուն պէս, ինգիլիսիկն իտալիս անձնատուրութիւններ կը կարծեն, և զժախսաբար այդ յանձնադրութեան փաստութիւնն է որ զանոնք կ'արգիլէ իրենց ճշմարիտ արժանիքն զգացումին փայ հաստատուած համոզում մը ստանալէ, օգտուելէ այն ամէն քանակէն գորս պիտի օրհային իւրացնել, հարստանալի օգտակար խրատներէն գորս իրենց պիտի տային փորձառութիւնն ու իրենց վերաբերմամբ զոյացած շահագրգռութիւնը:

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՁԻ ՀԻՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Շար. Սիւն 1935, էջ 258 էն)

Այս աշխատանքը սակայն չէր բաւեր Յերոնիմոսի: Արեւելք կատարած իր երկրորդ ճամբորդութեան ժամանակ, զոր ձեռնարկից Դամասոս պապին մահէն յետոյ (384), վերջնականապէս Բեթղհէմէ հաստատուելու համար, Որոգինէսի վեց-իջնաները ուսումնասիրելու համար օգտուեցաւ Կեսարիոյ մէջ իր բնակութենէն: 386 էն վերջ. այս օրինակին համաձայն ուղղութիւններ կատարեց Հին Կտակարանի բազմաթիւ գրեանց, թերեւս ամենուն վերայ, մանաւանդ Սաղմոսարանին վրայ. խնամք տանելով նաև նոյն իսկ ունի վեց-իջնան բնագրին աստղադիւրերն ու բրգա-ձևերը: Յերոնիմոսն այս նոր Սաղմոսարանը անմիջապէս ընդունուեցաւ ի Կոլուս. և որ անուանակոչուեցաւ Psalterium gallicanum: Ան եղաւ Հռոմէական ժամապարտիւն և վուլկադային Սաղմոսարանը: Հին Կտակարանի այս երկրորդ վերաքննութենէն, Սաղմոսարանէն դուրս, միայն Յորայ վերքն է որ կը պահուի: Միւս կողմանէ, մինչ այսպէս կը վերաքննէր Հին Կտակարանը, Յերոնիմոս որոշած էր երբայցիքներն վրայ կատարել նոր թարգմանութիւն մը: Այս թելադրութիւնը իրեն տուած են իր բարեկամներն, օրոնք կը խնդրէին իրմէ պատրաստել լատիներէն բնագիր մը որ լիապէս յարմար ըլլար սկզբնապիւն: Այս խնդրանքը կը համաձայնէր երբայական բնագրին համար միշտ աճող իր նախափութեան: Անկէ զատ, նոր թարգմանութիւն մը իրեն կը թուէր թէ յարմար պիտի ըլլար հայթայթելու արդիւնաւոր նոր զենքեր հրէից հետ այն վիճաբանութիւններուն մէջ որ միշտ տեղի կ'ունենային: Բեթղհէմէ իր միայնութեան խցիկին մէջ 390ին սկսաւ Հին Կտակարանի թարգմանութիւնը աւարտելու համար

գային 405 ին, 390 էն սկսեալ իր թարգմանած առաջին գրքերն էին Սամուելի երկու գրքերն և Թադաւորաց երկու գրքերը: Շարունակեց սաղմոսներու թարգմանութիւնը 311 ին, Մարգարէիցը՝ 395 ին, Յուրինը՝ 393 ին, Եղիսաւ-նեմի՝ 395 ին, Ունացորդաց՝ 396 ին, Առակաց, Ժողովողի եւ Երգ երգոցի՝ 397 ին. Հնգամատենանը՝ 398 ին և 404 ին, Յեսուայ, Դատաւորաց, Հոութի, Եսթիերի՝ 405 ին: Բոլոր այս նախականոն գրքերը ուղղակի թարգմանուեցան երբայցեղէնի վրայէն: Յերոնիմոս թարգմանեց նաև արամական բնագրի մը վրայէն Տովրիթի և Յուդիթի երկրորդականոն երկու գրքերը — Թերեւս առաջինը իր աշխատանքին սկիզբը, երկրորդը թիբեւ միայն ամենէն վերջ — Դանիէլի երկրորդականոն հատուածները յունարէնի վրայէն թարգմանած է անծանօթ թուականի մը մէջ: Ընդհակառակն, Թարգմանած չէ Եսթիերի երկրորդականոն մասերը, ոչ ալ Իմաստութիւնը, Սփրաքը, Բարութքը և Մակաբայիցիները: Ժամանակագրական կարգը որով կատարած է այս թարգմանութիւնները կը համաձայնի իր բարեկամներուն յաջորդական խնդրանքներուն:

Յերոնիմոս Հին Կտակարանի բազմաթիւ գիրքերուն համար ամբողջութեամբ նոր լատիներէն բնագիր մը հայթայթեց: Արդարև ստուգիւ կատարեալ բնագիր մ'է որ պատրաստուած է իր ժամանակի հին եկեղեցւոյ Ս. Դիոց մեծագոյն գիտնականին ձեռքով: Յերոնիմոս խմբագրած է զայն երբայական բնագրին վրայէն, բարձրորէն գիտական ճանչցուած սկզբունքներուն համաձայն: Այսօր ալ ընդունուած է բողոքական միկնիշներուն կողմէն թէ այս միկնութիւնը հին բոլոր թարգմանութիւններու լուսագոյնն է:

Միւս կողմանէ, Յերոնիմոս չկրնար չվճարել ինքն ալ իր տուրքը իր ժամանակին, իր միջավայրին և իր կենաց պարագաներուն: Այն անուրանալի արժանիքը զոր կը ներկայացնէ իր գործին ամբողջութիւնը չարգիլելի միւնիոյն ժամանակ լիապէս նկատի առնել իր թարգմանութեան ընդհատները: Առարկայական քնննութիւն մը թոյլ կուտայ անկողմնակալ կերպով հասաստարկչուը զօրաւոր և տկար կողմերը:

Առաջին առթիւ պէտք է յայտնել թէ Յերոնիմոս իր բոլոր կարելիք ըրած է երբայական բնագիրը հասկնալու համար: Զէր ուզեր, բացարձակօրէն բան մը թարգմանել անոր իմաստը ըմբռնելէ առաջ, Ասոր համար էր որ իր տարիքին հակառակ, երբայցեղէնի ուսումը սորվեցաւ և ուզեց, մեծ գումարներու գնով, ապահովել, հրէայ գիտնականներու օգնութեամբ հատուածներ և մանաւանդ ղգուարագիւտ գրքեր, օրինակի համար Յորը: Միւնիոյն նպատակաւ կանոնաւոր կերպով նկատի առաւ Եթթանանից, Ակիւզոսի, Սիմաքոսի և Թէոտոգիոնի յունարէն թարգմանութիւնները: Եթէ հակառակ այս բոլոր ջանքերուն, շատ բառեր և նախադասութիւններ իրմէ խուսափած են, պէտք է գիտնալ թէ այսօր ալ, երբայական Աստուածաշունչը կը պարունակէ բազմաթիւ մթութիւններ զոր չկրնար փարատել արդի այն քննադատութիւնը եւ միկնարանութիւնը, թէ Յերոնիմոս իր աչաց տակ ունէր ոչ-ձայնաւորեալ բնագիր մը, և թէ իր օրով, ինչպէս նաև Եթթանանիցի ժամանակ, թարգմանիչը իր տրամադրութեան տակ չունէր երբայցեղէնը կարգաւոր և հասկնալու համար ո'չ քերականութիւն եւ ո'չ բառարան, բայց միմիայն բերանացի ուսուցումը:

Միւնիոյն ժամանակ Յերոնիմոս կը ջանար հասկնալու երբայական սկզբնագրին իմաստը, ոչ նուազ գիտակցօրէն կ'աշխատէր կարելի եղածին չափ զայն լատիներէն բացատրել: Այս տեսակէտով երեք նպատակ կը հետապնդէր, ճշգրտութիւն, յստակութիւն և զեղեցկութիւն: Իր մեծ մտազբաւումն էր նախ և առաջ հայթայթել բնագիր մը՝ բացարձակապէս համաձայն նախնական բնագրին: Շատ անգամ կոչում կ'ընէր հրէից կործիքին հաստատելու երբայցեղէնի և իր բնագրին միջև եղած յարմարութիւնը:

Ուզողով այսպէս թարգմանել բացարձակ ճշգրտութեամբ մը, ինքզինք գերի չէ նկատեր սակայն երբայական տառին: Ընդհակառակն, նկատի կ'առնէր լատին լեզուին ոպին. «պէտք չէ որ մենք, կ'ըսէր, առողով մտազբաւողինք իմաստը կորսնցնելու չափ՝ կապուելով սիւղորային, օրովհետեւ, ինչպէս այլուր զայն կը յայտնէր, սլաւ

Թարգմանչի մը սկզբունքը պէտք է ըլլայ րացատրել ուրիշ լեզուի մը մասնայատկութիւնները այնպէս մը որ իրենին պատշաճեցած ըլլայ: Այս կանոնին համաձայն, աւելի իմաստը կուտար քան թէ երբայեցեղէնի բառերը. և հոգը ունէր երբայական Աստուածաշունչի զաղափարներուն տալ ձև մը ոչ միայն յստակ այլ նաև գեղարդիտական: Այս նպատակով երբայական նախադասութեանց համակարգութիւնը կանոնաւորապէս կը փոխանակէ գեղեցիկ պարբերութիւններով, իր բացատրութիւնները կը զանազանին հոն իսկ որ երբայեցեղէնը կը պահէր միեւնոյն բառերը, ան կը համաօտէր նախադասութիւնները, զանց կ'ընէր կրկնութիւնները, մինչ միւս կողմէն, կարեոր նկատուած յաւելումներէն չէր զրկուեր:

Առոնք են այն սկզբունքները որոնց համաձայն, Յերոնիմոս աշխատած է իրականացնել ճիշդ, յստակ և գեղեցիկ Թարգմանութիւն մը: Եթէ հաստատապէս անոնց հետեւած ըլլա՞ր՝ պիտի ունենար կատարելապէս կատարեալ ընագիր մը: Դժբաղդաբար յաճախ անոնց անհատորէր զանուած է: Դիտաւոր պատճառը ան է որ շատ յարգ կ'ընծայէր այն աւանդական ձևերուն զորս Հին Կտակարանի զաղափարները ընդունած էին հին Թարգմանութեանց մէջ: Այսպէս էր որ աւելի ուսմական լատիններէնը կը գործածէր քան թէ դասական լատիններէնը: Իր բնագրին մէջ կը պահէ ընթացիկ բնագրին րացատրութիւնները և նախադասութիւնները. թէպէտև սխալ ճանցած էր զանոնք: Այդ պատճառաւ շատ երբայարանութիւններ և քանի մը հելլենաբանութիւններ սպրդած են:

Երբեմն ալ, ճշգրտեան այս սկզբունքով՝ առանց ստիպուած ըլլալու, կը Թարգմանէ խիստ տառացի եղանակաւ մը, այնպէս որ շատ հատուածներ անհասկնալի կը դառնան: Երբեմն ալ, ընդհակառակն, յստակութեան և գեղեցիկութեան պէտք չտեսնուած ժամանակ, խիստ ազատ եղանակաւ մը կը Թարգմանէ:

Վերջապէս երբեմն ալ ընագիրը կը փոխէ իր հրէայ վարպետներուն խիստ դիւրութեամբ ընդունուած ուրբիական աւանդութեանց ազդեցութեան տակ, կամ հոն կը ներմուծէ իր աստուածաբանա-

կան յատուկ զաղափարները: Այս վերջին ուղղութիւնը կը հաստատուի մանաւանդ մեսիայութեան նիւթին մէջ որ ան պատասխանատու է շեշտած ըլլալուն, և թէ ոչ հնարած, քանի մը հատուածներու միտական իմաստը:

Անկատարելութեան այս զանազան աղբիւրներուն պէտք է օւնեցնել այն անապարանքը որով իր բազմադիմի զբաղումներովը հանդերձ Յերոնիմոս կատարած է իր Թարգմանութիւնը, գոնէ քանի մը զիրգերուն: Այսպէս է որ Թարգմանած է Տովբիթը մէկ օրուան մէջ և Յուդիթը մէկ գիշերուան մէջ: Երբ հրէայ մը բարձր ձայնով իրեն կը Թարգմանէր այս երկու գիրքերուն բնագիրը երբայեցեղէնի, ան անմիջապէս լատիններէն զայն կը զրուցարէր: Անոր համար այս զրքերուն Թարգմանութիւնը իր գործին ամենէն ազատն է:

Նոյնպէս ան երեք օրուան մէջ Թարգմանած է Առակները, Ժողովողը և Երգ երգոցը, ինչ որ արգելք մը չէ եղած այս երեք գրուածները յարաբերաբար կատարեալ գործ մը ընկելու:

Յերոնիմոս յետոյ իր շատ մը թերիւնները սրբագրած է իր մեկնութիւններուն մէջ:

ՄԿՐՏԻՉ ԵՊՍ. ԱՂԱԽՆՈՒՆԻ

ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ ԵՒ ԵՐԵՄԻԱ

Երբ մատուց, իր բովանդակ կասարեկութեան հասած վիճակովը, կենդանիներուն ունակն է, վերջինն է անոնց՝ երբ կ'ապրի առանց արդարութեան: Չկայ, արդարեւ, աւելի ճիշտապէս թան մը քան զինեալ անարդարութիւնը: Բայց մարդը թնութեան ընդունած է իմաստութեան և առաքինութեան գեղեցիկ, զորս պատշի գործածել աւելի իր յոյժ կիբերուն դիմ: Ուսանց առաքինութեան, անեկն զորմնայ ու վայրագ եակն է ինքը, ու քաղցի և արտիմնի անսանձութեան թնութեան զոս ուրիշ թան մը չունի:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՂԲԱՏԻ ԴՊՐՈՑԻ ՄԻ ԳԼՈՒԽ ԳՈՐԾՈՑ

(ԳԵՏԱՇԷՆԻ ԱԻՏԱՐԱՆԸ)

(Շար. Սիսե 1935, էջ 191 էճ)

Այս Ապրիլի րը, նաեւ Տիգրան կոչուած, Գրիգոր և Շուշիկ Պաշտօնականների որդին էր, Վահրամի, Վասակի և Գրիգոր Համգէի եղբայրը, որ նշանաւոր հանդիսացաւ Անիի Ամենափրկիչ եկեղեցու շինութեամբ՝ կալուածներ և նուէրներ տալով և Ապուղամբէնց գողարիկ Ս. Գրիգորի նորոգութեամբ(*)։ Նա ունէր և անձնական մատենադարան, ուր գտնուել է Փետի թուղթը Առաքարի կաթողիկոսին գրած(**)։

Բայց ամենից աւելի վաճառ, Ստանիի հետ, Կիրիկեանների ուշադրութիւնը պէտք է վայելած լինի, որպէս նրանց տոհմական գերեզմանատուն։ Կիրիկէի զուտար Մարիամ Ու. և Ու. Թուականներից մեծ յիշատակներ ունի այնտեղ. վերջին թուականին արձանագրութեան մէջ յայտնուած է, թէ «մի յուսով շինեցի զտունս աղաթից ի վերայ հանգստարանացս մեր հաւր, քուեր իմայ Ռուստօքանին մաւր իմայ Թամուրային ինձ Մարիամուս և խղրում է յիշել պզկով և զնախնի թագաւոր աղպականքս մեր, որ հանգուցեալ են առ զրունսս արքայ կաթողիկէիս ի քս. յս. 5։ Եւ յերաւի այստեղ են Դաւիթ, Կիրիկէ, Արսա թագաւորներ, Կիրիկէի կնոջ Թամարի եւ նորա զուտար Ռուստօքանի գերեզմանները։ Կիրիկեանների տկարանալու շրջանին վրաս թագաւորները նոյնպէս բարեպալկամ վերաբերմունք ունին զէպի Հաղբասը(***)։ ԺԲ. դարի վերջին քառորդին՝ Գէ. որդի Սիւի ժամանակից Հաղբասը ենթարկուած էր անմիջապէս՝ ծագմամբ Արծրու-

նի՝ Մահկանաբերդի իշխաններին, որոնք այդ ժամանակից կարեւոր դեր էին կատարում Հայոց եւ Վրաց պատմութեան մէջ(*)։ Հաղբասը եւ սրանց հանգստարանն էր, այնտեղ են թաղուած Գրիգոր Ամիրս, Քուրդ Ամիրս, Խաւառս, Սասնատոհմի նշանաւոր ներկայացուցիչներն են Քուրդ ամիրայից զատ՝ Սաղուն աթաբաղ, սորա որդին Աղբուղայ, որի որմանկար պատկերը մնացած է մինչև այժմ տաճարի հարաւային պատին՝ ներսից(**)։ Այստեղ է թաղուած Դոփը, Ջաքարէ և Իսանէ եղբայրների քոյրը, Քրդի քրոջ աղջիկը, որի որդին և թոռնորդին Հաղբասի նշանաւոր եպիսկոպոսները եղան Յովհաննէս Ա. և Դ.։ Ուրիշ իշխանական տոհմեր եւ գերեզմանատուն ունէին, շինարարութեամբ կամ նւիրարտութեամբ կապուած Հաղբասի հետ, ինչպէս Դէսուսեանք, Ուքանանք, Վաղուսեանք եւ նոյն իսկ հեռաւոր հայ Սրբէշեանք։

Այսպիսի հովանաւորութեամբ, բնականաբար, Հաղբասը պէտք է հետզհետէ բարձր զիրք ձեռք բերէր մեր եկեղեցական նուիրարտութեան հոգեւոր կեանքի մէջ. Ուսանողներն և Դանձակեցիներն պատմում են, թէ ինչպէս Դաւիթ Անհողինի որդին Կիրիկէն՝ Անիի Բարսեղ եպիսկոպոսին ՇԼ = 1131 թուին Աղուանից Յովսէփ կաթողիկոսի ձեռքով կաթողիկոս է ձեռնադրել տալիս Հաղբասում, իսկ իւր դրաններից Սարգսին՝ նորընծայ Բարսեղի ձեռքով եպիսկոպոս նոյն վանքի(**)։ Սարգսի յաւ-

(*) Անիւան. Շիրակ. 82-84, 51-54, Կոստանեանց. Գրիգոր Մագիստրոսի թղթերը. 1910, Ժէ. 41։

(**) Տաթևի Զեռ. N 122. «գառա թուիթ ի հնազանդան Տիգրանայ Պաշտօնական» . . . :

(***) Երզնկեան. 32-33։

(*) Տեւ. Շոգակաթ. հայագիտական ժողովածու. Վաղարշ. 1913. մեր Զագալանից ժողովք. եր. 26։ Խաղարկեանք կամ Պոռնեանք. Վաղարշ. 1928. եր. 3. 6. 21. 97. 134-5։ Երզնկեան. Հնաթու. Հարաբարայ. 22։

(**) Ուսանողների, էջմ. հրատ. 1898, 221։ Գանձ.

ջորդն էր Գէորգ, ժամանակակից և թըղթակից ներսէս Շնորհալու 1158 թ. նորա մահարձանը դանւում է պարսպից դուրս, դէպի արեւելք՝ Անապատ կոչուած փոքրիկ եկեղեցու բազում. «Այս է հանգիստ տն. Գեորգա» արձանագրութեամբ^(*): Սորա յաջորդն էր Բարսեղ Ա., (արձանագրութիւնների մէջ 1180, 1185 և 1189 թ. թ. յիշուած) ոչ միայն իւր գեղեցկութեամբ Թամարա թագուհու մեծարանքին արժանացած, այլ և շինարար. նորա ձեռքով գաւառաւորեցաւ Մարտիմ Բագրատունու իւր նախնեաց և ազգականների գերեզմանների վերայ կանգնած ողորթատունը ՈՒՂ = 1185 թաւն, այն երեք առաջնակարգ գեղեցկութեամբ խաչերը, որ հաստատուած են այդ շէնքի արեւելեան պատին, ապացոյց են, թէ քանդակագործութիւնը ինչպիսի՞նչ ողորթութեան էր հասած այդտեղ (պատկ. 10): Նա պատկանում էր Ուքանանց տոհմին, խնամութեամբ կապուած կիրիլկեան տան հետ. նորա ազգականները գեղարուեստական, ինտարարական եւ այլ յիշատակներ ունին՝ Հաղարտում՝ ըստ արձանագրութիւնների^(**): Սորա ժամանակ էր, որ Գրիգոր Տղան թղթակցութեամբ կամենում էր համոզել Հաղարտեցիներին և Սանահնեցիներին գիշող զրիք բռնել Միութեան ինչորեք նկատմամբ եւ Լամբրոնեցիին իւր զայրոյթն էր յայտնում առ Լիւոն զբաժ թղթի մէջ^(***):

Բարսեղ յաջորդն էր Գրիգորին, որին ստորին տիտղոսն է տալիս Գանձակեցին^(****), Զաքարիայի եւ Ռանէի ազգականը, մասնակից Լուսուայ ժողովին, հին

Ղուկ. հրատ. Թիֆլիս, 1909, 91: Ըստ Ուսույեցու, Ստեփանոսն է Բարսեղին ձեռնադրողը:

(*) Ձեռ. էջմ. N 1687. Նաեւ N 943 1525. Վժռող առ ի Ներսիսէ եղբարէ տն. Գրիգորիօի Հայոց կաթողիկոսի, Պատասխանի թղթոյն Գէորգայ արեւելեան եպիսկոպոսի առաջնորդի սուրբ ուխտին Հաղարտայ, յաղաքս հետազատեոյ առ ի ստուգութիւն զպատմութի. երանելոյ նահատակին Սարգսի զաւարավարի մեծն:

(**) Տեւ Քերէկեան, 57-58. 25 (կասկածելի ընթերցմամբ):

(***) Ընդհանրական Ներսիսի Շնորհալու-յ էջմ. հրատ. 1865, 426, 433. Լամբրոնացու թաղթը՝ ՎԱՊՔՐԻՍՏԱՆԱԳՐՈՐ ԻՒՂԱՆԻՄԻ ԻՆԵՂՆԱԿԱՐԱՐԵԱՐԺԵԱՐԺ՝ ԼԵԱՆՆՈ՛՛՛ ԳՐԻԳՈՐ ՏՂԱՅԻ ԹՂԹԵՐԻ հետ. Վենետիկ, 1865:

(****) Գանձ. Ղուկ. հրատ. 92, 161-164.

աւանդութիւններին նախանձանդորի եւ հակառակ նորամուծութիւնների, ինչպէս վրանի մէջ պատարագելն էր, որի առթիւ և բրածիծ անել տուաւ Կիրիլկայից Էկած Միսաս եպիսկոպոսին և նորա պաշտօնեաներին և գրեկեցաւ Հաղարտի առաջնորդութիւնից Զաքարիայի կողմից, նորա փոխարէն Յովհաննէս Ա. ին նշանակելով՝ Յովհաննէս արդէն Գրիգորիսից առաջ կարճ ժամանակով Հաղարտի առաջնորդ էր եղած^(*), բայց թողած և հեռուացած էր իւր հայրենիքը՝ Սուչին, ուր ՈՒԾԻ = 1204 թ. եկեղեցի է շինուած և իւր եղբորը Հուսանին յանձնուած, որ Գոփի ամուսինն էր, իսկ ՈՒԶ = 1207 թ. արդէն Հաղարտումն է^(**): Այս Յովհաննէսն է մեր աւետարանի յիշատակարանի նոյնանուն սարսափէր, իսկ ըստ Գանձակեցու Վայր Դառութիւնի՝ առաջնորդը, որի վերայ կտրելի է իրաւամբ ձեռն շինարարը՝ մականունն աւելացնել. «բազում գործս արժանի յիշատակաց գործեաց նա ի Հաղարտ, ընդ որս և զհաշակաւոր գաւիթն եկեղեցւոյն շինեաց, որ հիացուցանէ զհետզոյն»^(***): Արդա՛րեւ, Հաղարտի այս մեծ և հոյակապ գաւիթը հայ ճարտարապետութեան ամենափառաւոր կոթողներից մէկն է, իսկ գաւիթները ճարտարապետութեան մէջ առաջինը (պատկ. 11)^(****): Նորա ժամանակի

(*) Յրդէկեան, 24:

(**) Բաթումեպոսեան. Արցախ, Բագու. 1895. 194, Ձեռ. էջմ. N 203/194, 254ա:

(***) Գանձ. 16A, տ. և 92:

(****) Մեր նկատողութեան տեսակից մէջ ենք բերում առաջին տպագրութեան տակ աղբաժ յուլման եւ մտքերի նկարագրութիւնը. ՎԱՊՔՐ (1925, 26 0դ.) մեծ ժամատանն էր աշխատում, իսկ և բարձր վայելքի բոլորներն ունեցաւ այս հոյակապ շէնքի աւելի մանրամասն դիտողութեան ժամանակ, Հաղարտը պէտք է ունենայ իւր պատմութիւնը, ճարտարապետութեան, դարաշարանքի, արձանագրական յիշատակարանների, պատկերաբանդակների, որմանկարչութեան մի թանգարան է սաւ կը կամենայ արդէն և աշխատել երկա՛ր, երկա՛ր, մինչև որ կարողանայ ի իւր ամբողջական գաղափար տալ այն դժգոհաւորական փառաւոր անցիկի մասին, որի տխուր փառաբաններն ենք մենք այժմ: Միջոցներն պէտք է յարատեւել, լուսանկարչութ. որմանկարչութ. արտանկարչութ., ճարտարապետական մասերը չափազերել և զձագրելու՝ առձանագրութիւնները նոյնահանութեամբ կործանից փրկելու, զարգացնողակները ժամանակա-

ուրիշ հրեայթյունի մասին չենք ուզում կանգ առնել, նրա թից շատ չհեռանալու համար: Նա թաղում է Գեորգ Խաչատրյանի գերեզմանին կից և վերան իւր գեղարուեստասէր ճաշակի համապատասխան, ճարտարաքանդակ մի աւելի մեծ խաչարձան կտնդնած, անկունաձև ճակատին «Յ Այս է հանգիստ ար. Յոհաննիսի» գրումը (*):

Նորա յաջորդն էր Յովհաննէս Բ. Իւր հղբորդին, որ 1233 թուին շինեց Կայանոյ բերդը՝ տաճարի հետ միասին, Գրամա-

նորդների մէջ, որի կարեւոր գործերն են Երկյարկանի զանգակատունը (պատկ. 12) ՈՂԳ = 1244 թուին և Համազասպ կոչումով զմեծ և սքանչելի՝ ժամատունը ԶԲ-ՉԶ = 1253-1257 թ. (պատկ. 13) (*), Վերջին թուականին մոտաւ Համազասպը և նորան յաջորդեց Յովհաննէս Դ. Իոփեան՝ գիտութեան, արուեստի, ժանրի պայծառութեան մեծ աշխատանքներից մէկը:

Այսպիսի գիրքի եւ զարգացման համընթաց էր եւ մատենագրութեան ու ձե-

(Պատկեր 11)

նաւ քեռոյն իմոյ իւանէի և որդոյ իւրո Աւազկին և Շահնշահի որդոյ Զարարէի» (**), իսկ սորա յաջորդ Յովհաննէս Գ-ի կարճատև Խաչատրյանութիւնից յետոյ, որդի Աղաթաթանայ, Կիւրիկեան Բաղդատունիներից, Տ. Համազասպ (1243 - 1257 ըստ արձանագրութիւնների) (***), երկրորդ մեծ և գեղարուեստասէր անձը Հաղբատի տաճար-

գրութիւն կազմելու և սերտ աղբիւր մանրանկարչութեան հետ ցուցադրելու, բայց եւ ինչ՞եմ, ազգատ, օրական ծախսերս հոգալ չեմ կարող և մտածում եմ շուտ հեռանալ: Այստեղ պէտք է նստիլ մէկ երկու, երեք ամիս մասնագէտ աշխատակիցների հետ:»

(*) Համ. Երզնկեան, 64:

(**) Համ. Երզնկ. 72: (***) Գանձ. 93:

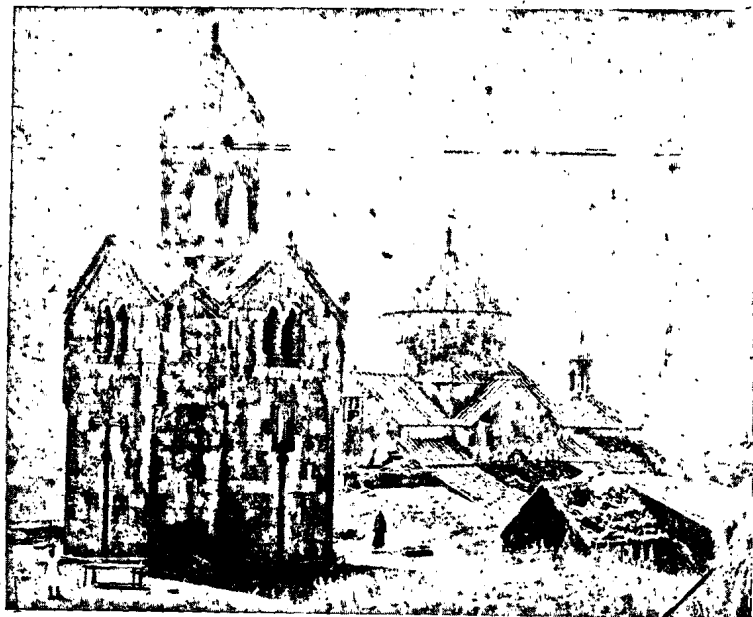
ռազարկան արուեստի զարգացումը Հաղբատում: Արեւելեան Հայաստանի ԺԲ. դարի և ԺԳ-ի առաջին կիսի նշանաւոր հեղինակների մեծագոյն մասը Հաղբատից են կամ Հաղբատի հետ կապուած. Յովհաննէս Սուրբաւագ վարդապետի ընդարձակ և բազմապիսի գործունէութիւնը մատենագրական-գիտական-վարժապետական առարկայիցում այդ զարգացման բարձունքներից մէկն է կապում. Նորա աշակերտներն են Երեմիա Անձրեկի, Սալատուր, Գրիգոր, Յովհաննէս և Սամուէլ Անեցիները (**),

(*) Գանձ. 93: Համ. Երզնկեան. 51, 38:

(**) Սամուէլ Անեցի. Կրատ. էջմ. 128: Վարդան, Մոսկուա. 1861, 159:

առաջինը իբրեւ վարժապետ Անիում եւ երկրորդը յայտնի ժամանակագիրը, Նորա ժամանակակից վարդապետներն էին նոյն վանքում Դաւիթ Ալաւկայ որդի, «որ գրեաց զկանոնական օրինացրութիւնս զեղեցկայարմարս եւ պիտանացօսւ ի խնդրոյ քահանայի միջ, որում անուն էր Արքայութիւն»։ Եւ Գրիգոր որդի Թոքակերի. վերջին երկուսը թղթակցում են Գրիգորիս Գ. Պահլավունու հետ^(*)։ ԺԲ. գարի վեր-

ժակացողացն եւ ինքն էլ կազմել ՈՂԲ = 1243 թուին^(*)։ Վարդանը Հաղարատեցին է, Շնորհալու ժամանակակից՝ հեղինակ Պատահաաց գրքի, որ հասել է մեզ, նորա Տիրացու եւ Յովսէփ աշակերտների արտագրութեամբ, ուսուցչի մահուանից յետոյ՝ 1267 թուին^(**)։ Զպէտք է շփոթել սորան Վարդան պատմիչի հետ, որ սրանց կրթասեր ժամանակակիցն է։ Դաւիթ վարդապետը Բորայրեցին է, գարձեալ հեղինակ

(Պատկեր 12)

ջին եւ ԺԳ-ի առաջին քառորդներին Հաղարատում նշանաւոր էին Իգնատիոս Բուսմամբ հռչակեալն, Պետրոս, Վարդան եւ Դաւիթ վարդապետները^(**)։ Դուքէ նոյն լինի այս Պետրոս վարդապետի հետ «ծեր ամի Պետրոս սպասաւոր սր. Նշանիս Հաղարատայ», որ «բաղձանաւք սիրոյս» Յովհաննէս կրօնաւոր քահանային գրել է տուել Դաւթի սահմանաց գիրքը «առ ի յուսումն

Պատահաաց գրքի եւ Եւրիշ աշխատութիւնների, բայց նաև 22-ի ստացող. անձամբ արտագրել է Գրիգոր աստուածաբանի «Ի ծնունդն քրիստոսի», «Առ օրս» եւ «Յաղագոս Եւնովիոսացն եւ այլոցն շար աղանդից» աշխատութիւնները եւ արտագրել տուել Դոշ Մխիթարի Երեմիայի մեկնութիւնը, «զի անպարապ եղեալ իմոյս անձին ի ժա-

(*) Վարդան. 159; Գանձ. 107, 188;

(**) Հնդհ. էջմ. հրատ. 1865, 427 եւ Գանձ. 162,

(*) Ձեռ. էջմ. N 1890/1747. 121բ.

(**) Ձեռ. էջմ. N 4139 (բերումս ճաթեից N 9) 516բ.

մանկ և զբռնել զսա, այլ և այլում տրխ-
մարաց ետու զծիլ և ապաշու ունիմ, թէ.
պէտ և ուղղեցի յետոյ», վերջում մի պատ.
մական կարեոր յիշատակարան աւելացե-
լով. Օրբէլիանց ապստամբութեան մասին
ընդգէմ Գէորգի III-ի (*): Սաղմոսի մեկ-
նութեան հեղինակ վարդանը գրել է «շար-
ժիտլ ի հոգւոյն սրբոյ ևւ յարհիպանէն
Հաղբատայ և յաշակերտաց իւրոց», ընդ-
օրինակութիւնը կատարուած դարձեալ
նոյն Տիրացու գրչի ձեռքով (**). զժուար
է մեկ ասել, թէ Հաղբատի այս արհին Յով-

ուխտին Սանահինն», ինչպէս և Յանեցու
վկայարանութիւնը (*): Իսկ Յովհաննէս Դ.
Դոփեանը սրբագրել է Վարդանի հնգա-
մատեանի այս մեկնութիւնը, որ և Գէորգ
Սկեռացու աշակերտ Երեմիոն 1296 թ.
ընդօրինակել տալով Աւշին գրչի ձեռքով,
բերում է և այդ օրինակի յիշատակարա-
նը. «յիշման բարոյ արժանաւորն և զմե-
ծապատիւ արհիւպիսկոպոսն մեծահաշակ
սր. ուխտին Հաղբատայ զսր. Յոհաննէս,
որ զաւրինակս էր սրբագրեալ և զնոր(ին
ձե)ռասուն զեղբաւորորդին հարազա(տ) Սար-

(Պատկեր 13)

հաննէս առաջինն է, թէ Յովհաննէս Դ.
Դոփեանը, որովհետեւ պարզուած չէ թէ
ա՛ր Վարդանն է հեղինակը: Արարածոց
մեկնութեան հեղինակ վարդանը գրել է
իւր աշխատութիւնը օր թվիս 926 (= 1261)
ի խնդրոյ արհիպան տն. Համազասպայ և
վարդապետին Դրիգորի փակակալին սր.

զիս քահանայ, որ ի վարժս կրթ(ութե.)
բանի է պարապեալ, որ և շնորհաց իսկ
զաւրինակս» (**):

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐԲԵՊՍ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

(Շարունակելի)

(*) Զեռ. էջմ. N 163 | 260. 233 ա. և N 913 նժ.:
Թորգոմ արքեպիսկոպոսի ծուց. Սեբաստ. Սուրբ
Նշանի 22. N 153: Գերեզմանը Հաղբատումն է:
(**) Զեռ. էջմ. N 1204 | 1119:

(*) Զեռ. էջմ. N 1204 | 1119 և N 920 նժ.:

(**) Զեռ. էջմ. N 2604. 186 ա.: Զեռ. յիշում
նորա ընդարձակ գործունէութիւնն առ հասա-
րակ, ներկայ աշխատութեան չբնից դուրս
լինելով:

ՊԱՏՄԱ — ՓԻԼՍՈՓԱՅԱԿԱՆ

ԽՏԱՑՈՒՄՆԵՐ

ԲԱՆԱՍԽՈՒԹԻՒՆԸ ԻՆՉ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆ
ԼՐԱՏՈՒՑԱԾ Է ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆՑ

Լեզուներու բազմաթիւ գիտութիւնը ներկայ ժամանակի ուսումնարանէն է բոլորովին, Հիները չունէին զայն, զի բազմաթիւ համար գիտնալ պէտք է, և հիները իրենց լեզուէն զատ ուրիշ չէին սորվեր:

Այս տեսակէտով առաջին՝ գիտունը եղաւ Լայնից. ընդարձակ և խոր միտք, որ առաջին անգամ տեսաւ զարմանալի ճշգրտութեամբ թէ պատմութիւնը ի՞նչ հետեւեալներ պիտի կրնար քաղել բազմաթիւ լեզուագիտութենէն. ի՞նքն էր որ նկատեց գերմաներէնի և պարսկերէնի նմանութիւնը: Յրաշապտոց մէջ ալ Թիւրքո եղաւ որ գրեթէ առաջին անգամ ընդնշարեց այսպիսի գիտութիւնէ մը քաղուելիք մեծ օգուտները:

Բայց համեմատական լեզուագիտութեան հիմը դրուեցաւ սանսկրիտի գիտէն ետքը:

Կաթոլիկ միսիոնարներն էին որ առաջին անգամ նշմարեցին այս բարբառին գոյութիւնը, անոր ճոխութիւնը և յունարէնի ու լատիներէնի հետ ունեցած յարաբերութիւնները. բայց այսչափ միայն: Կալկաթայի գիտնական անգղիացիներու ընկերութեան վերադադեալն էր այս թանկագին լեզուին ամբողջ տեսարանութիւնը կազմելու պատիւը. ասոնց մէջ ամենէն նշանաւորն էր William Jones. յետոյ աւելի յառաջացուց այդ ուսումը Frédéric Schlegel. Բայց ի վերջոյ, ամենէն աւելի Bopp գերմանացիին էր որ կատարելագործեց ուսումնասիրութիւնը, բոլորովին գիտական մեթոտով մը հաստատելով սանսկրիտին յարաբերութիւնը յունարէնի, պարսկերէնի, լատիներէնի եւ գերմանական լեզուներու հետ: Ի զուրկ կարծուեցաւ պահ մը թէ Պորթի սանսկրիտներուն մէջ բոլորովին կամայական վարկածներ կան, եւ թէ առիկա երեւակայօրէն ամէն բան կ'ուզէ ծննդնէ սանսկրիտէն, ինչպէս հին լեզուա-

բանները կ'ուզէին հանել երբայցեղէնէն:

Պորթի և իր գործը շարունակողներուն մեթոտը գերծ է այդ հնարածոյ կերպերէն. ան իրապէս կը համեմատէ. իր մերձեցումները կը յօրինէ ստոյգ տուեալներու վերայ. զուգահեռաբար կը խոնարհէ բոլոր յունարէնի և սանսկրիտի մէջ եւ կը հաստատէ բացարձակ նշմարութիւնը, եւ տարբերութիւններ եթէ կան, կը բացատրէ զանոնք: Պորթի մեթոտին ամենէն հաստատուն յատկանիշը ձայնաբանութիւնն է. առաջ պատահական նմանութիւններէ կը տարուէին լեզուաբանները. հիմակ ուրիշ կանոններ կան. ճշգրտուած է թէ սանսկրիտի այսինչ ձայնը (bhri զոր օր) յունարէնի այսինչ ձայնին (= φ) կը համապատասխանէ. ու այսպէս կը կազմուի ձայնաբանական աստիճանացոյց մը կամ աղիւսակ մը:

Հին ստուգարանները անքի և ականջի նմանութիւններու կը նայէին. sauvage-ը solivagusէն կը հանէին, մինչդեռ silvaticusէն կուգայ ան: Ոչ թէ ձեւի՝ այլ ձայնի կերպափոխութեան օրէնքն է որ կը բացատրէ լեզուներու յարաբերութեան զաղտնիքը. և այդ օրէնքն է որ կատարելապէս երեւան հանեց Պորթ: Սանսկրիտին, յունարէնին և լատիներէնին միեւնոյն ընտանիքն ըլլալը հաստատուի վերջ, նոյն խումբին մէջ մտցուց նաեւ զնետերէնը եւ պարսկերէնը: Այս վերջինի գիւտին կնիքը դրաւ Eugène Burnouf, որ սանսկրիտով վերականգնեց զհնատերէնը՝ զոր մոռցած էին պարսկները: Նոյն մեթոտին զործագրութիւնը հետզհետէ ընդարձակուեցաւ, եւ կեղտական լեզուներն ալ խմբուեցան հնգերոպական տիպարին տակ:

Բոլորովին տարբեր խումբ մը երեւան եկաւ, նոյն օրէնքին լոյսովը, երբայցեղէնին հետ, բառարանով եւ քերականութեամբ խորապէս տարբեր միւսէն, այնքան՝ որքան փիղէն կը տարբերի հողի որդը իր գործարանաւորութեամբ: Սրբայեցեղէնին ճոյր են նախ արաբերէնը, յետոյ ասորերէնը, եւ, որոնք իրարու շատ աւելի մօտ են, որչափ չեն հնգերոպական արմատէն ծնած միւս լեզուները. Դասիլի, եթէ յանկարծ յարութեան առնէր այսօր, պիտի կրնար խօսակցել Աղտուրի Գասէրի հետ. Ամբրիկացի միսիոնարները կրցին երբայցեղէն սորվեցնել մեծ գիւ-

«ԷՄԻՐԻԱՆԵԱՆ» ԿՏԱԿԻ ԽՆԴԻՐԸ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մասրաթէն (Հնդկաստան) Հայոց Հոգեւոր Հովիւ Արժ. Տ. Տրդատ ԲՆՅ.
Յովակիմեան (St. Mary's Armenian Church. 1. Armenian Street. Madras)
ուղղած է Ամեն. Ա. Պատրիարք Հօր 27 Յուլիս 1935 թուակիր գրութիւնը վե-
րորդեալ հարցի վերաբերեալ:

«Պատիւ ունիմ խոնարհաբար յայտնելու Ամենապատուաւորեանց որ
հետզհետէ ստացած եմ Եգիպտոսի, Պոլսի, Սիրիայի եւ Նոր-Ջուղայի ազգա-
յիններէց — որոնք որ իրենց համարում են ԱՄԻՐԻԱՆԵԱՆ ժառանգորդներ —
համակներ եւ հեռագիրներ. տեղեկութիւն կը հարցնեն ԱՄԻՐԻԱՆԵԱՆ կտակի
եւ հարստութեան մասին:

Նուաւս 1926 թուից սկսեալ առաջին եւ երկրորդ անգամ տեղս վի-
նակաւորութեամբ ժամանակ, հետզհետէ ժառանգորդ եւ փաստաբան եկած են
տեղս. վերոյիշեալ կտակի մասին պրպտումներ են կատարած դատաստանատու,
եւ բանալիին հաստատութիւն, եկեղեցի եւ գերեզմանատու, գիւղ ու գաւառ:

Այս անուամբ կտակ ու հարստութիւն բնաւ գոյութիւն չէ ունեցած.
անմիաթար վերադարձել են, զինի բաւականաչափ դրամ ծախսելուց»:

(Արժանապատիւ հոտակալիրը հոս կը յիշէ Լիբանանէն զազած հայ փաստաբան մը.
ինչպիսի նաաւ Հնդկի երկու տեղացի փաստաբաններ՝ որոնք Պոլսոյ փաստաբան մը կը ներկայա-
յրեն, ու անոնց համար կ'ըսէ.)

«Ներկայացան դատաւորի Ատեան ներկայ տարւոյս 14 Մարտի:

Դատաւորը տեսնելով որ երկու հակառակորդ փաստաբանների ձեռքում
ոչ մի օրինաւոր փաստ չկայ, ասել էր՝ խնդիրը փակուած եմ համարում.

Տեղացի փաստաբանները նոյն օրը դատաւորից խնդրել էին որ իրենց
ժամանակ տալ, կտակը եւ հարստութիւնը ցոյց կտան:

Նա ժամանակ էր տուել մինչ ներկայ ամսոյս 23ը. նորից նոյն օրը
ներկայացան. դարձեալ ոչ մի փաստ:

Ներկայիս, երեք փաստաբաններ կան տեղս եւ երեքն էլ իրար հակա-
ռակ ժառանգորդներ ունեն:

Ցաւում եմ որ զուր տեղը մեր ազգայիները դրամ են վասնում:

Մեր ազգայիների այս վնասը տեսնելով, Մերազնութենէդ կը խնդրեմ
եթէ կարելի է, ՍԻՄՆ ամսագրի կամ այլ թերթում նուաւսիս անուամբ յայ-
տարարուի որ *Մատրաս քաղաքում և չրջանում Ամիրիանեան անուամբ վաճա-
ռական եկած չէ. ու ոչ կտակ ու հարստութիւն թողած. զուր տեղը ժամակա-
ճառ չլինեն»:*

Կը խնդրուի Պատ. Հայ Թերթերէ՝ ներկայս հրատարակել նշանութեանը:

բուժեամբ՝ Վանայ ծովի մօտերը բնակող ասորիներուն: Կը հաստատուի թէ հնդեւ-րոպական եւ սեմական լեզուախումբերը բոլորովին ուրոյն ստեղծուածք ունին:

Ափրիկէի մէջ ալ կան խումբ մը լեզու-ներ, ինչպէս պէրպէրերէնը, քապիւրէնը, և դեռ ուրիշներ, որոնք հետ թերեւ նաեւ խպտերէնը, որոնք ոչ մէկ ազերս չունին միւս երկու խումբին հետ ալ: Այսպէս է նաեւ պասքերէնը:

Բազմաթիւ են լեզուները, որոնք կը խօսուին երկրի վրայ. բայց կարելի պիտի ըլլայ զանոնք ամենքը վերածել որոշ խմբութիւնի, ընտանիքներու, որոնք, հաւանաբար, առ առաւելի քսանեակ մը պիտի ըլլան:

Ինչ է լեզուական այս նմանութիւն-ներուն պատճառը: Կարելի է անշուշտ ընդունիլ հին վարկածը (զոր Պլատոն եւս պաշտպանած է) թէ բառը տեսակ մը անհրաժեշտութեան ծնունդ է. այսինքն ի՞նչ առարկայ մը անուն մը ունի, ատոր պատճառն այն է որ ներքին շարժառիթ մը կայ անոր այդպէս կոչուելուն: Եթէ այս տեսութիւնը ճիշդ ըլլար, քուս առանձնե-րու այսինքն բառերու զանազանութիւնը պիտի չըլլար. հայրը հնդեւրոպականներուն մէջ pater եւ սեմականին մէջ ab պիտի չըսուէր: Կարելի է նոյնպէս բոլորովին կանգ առնել փոխառութեան վարկածին առջեւ. փոխառութեամբ կրնան բացատրուիլ այն բառերը, որոնք ներկայացուցած իրեր փոխառութեան առարկայ եղած են: Այսպէս, հնդեւրոպական լեզուներուն մէջ, բոյրի-րու, գոյներու, համերու բառերուն մէջ շատ կան սեմական ծագում ունեցող բառեր, վասնզի անոնք ամենին աւելի Փիւ-րիկէէն արտածուած են: Դարձեալ կոն-դասակարգ մը բառական նմանութիւններ, որոնք քաղաքական կամ ընկերային երի-ւոյթներով միայն կրնան հասկցուիլ, ինչ-պէս անգլիերէնին մէջ եղած ֆրանսերէն բառերը, որոնք սրբաբանութեան պատճառով արգելու-ն են, կամ թրքերէնին մէջ եղած արաբերէն և պարսկերէն բազմաթիւ բառերը, որոնք պարսկան քմահաճութեանց գործ են պար-զուպէս: Փոխառութեան երեսոյթը կը բացատրուի լեզուներուն պատմութեամբը, ե ոչ թէ գիտութեամբը: Լեզուական նմա-նութեանց բացատրութիւնը այդ լեզուե-

րուն հասարակաց ծագումի մը իրողու-թեամբը միայն կրնայ կատարուիլ: Զանոնք խօսող ցեղերը նոյն լեզուախօսական (linguistique) նախնիքները ունեցած են: Պէտք է տարբերել լեզուի նախնիքները եւ արեւան նախնիքները: Առաջինները ամփոփ շրջանակի մէջ կ'ապրին, երկրորդները ըն-դարձակ շրջանակներու մէջ. առաջինները աւելի նախաւոր են քան վերջինները: Այսպէս, բոլոր ռոման լեզուները լեզուի միեւնոյն նախնիքներն ունին, որ լատին տոնմն էր, այսինքն Լատինի մէջ տարող այն ազգիկ ժողովուրդը, որոնք լեզուն յետոյ տարածուեցաւ ամէն կողմ, հրը Հը-ռովմայիցիները նուաճելին զանոնք, և այսպէս անոնք հիմերը դրին նորանոր եւ բազմաթիւ ազգութեանց, որոնք Սպան-իացիները, Բորդուպները, Ֆրանսացիները են. եղան: Այս ազգերէն իւրաքան-չիւրը ունեցաւ իր արեւելի նախնիքը, որ իր ազգային կողմը կերտողները եղան. իսկ ամէնքն ի միասին ունեցան լատին տոնմը՝ իրբէ լեզուի նախնիքը, եթէ լատի-ներէնը կորուսուած ըլլար, իտալերէնը՝ սպա-ներէնը՝ ֆրանսերէնը ուսումնասիրութե-նէն պիտի հնար ըլլար հետեցնել և վի-րակապել իսկ զայն: Ըստ այսմ, հնդեւ-րոպական լեզուախումբին պատկանող բո-լոր լեզուներէն այսօր գիտութիւնը կը մա-կաբերէ հնդեւրոպերէն նախնիքում մը, զոր խօսող եւսաւթիւ տոնմն պէտք է եւ զած ըլլայ այդ լեզուները խօսող ներկայ բոլոր ազգերուն լեզուական նախնիքը:

Երկրագունդի վրայ խօսուած լեզու-ներուն՝ անվերածելի խմբութիւններու տրու-ուելնէն պէտք է սակայն նախնական բա-ժանում հետեցնել մարդկային տեսակի լեզուաբանական երեսոյթէն պէտք է մար-դաբանական երեսոյթ երկուսոյնը: Այս-ինքն պէտք է հոս հարց դնենք թէ ու-րիմն մարդկային տեսակը մէկ թէ աւելի երեսոյթներ է ունեցած: Բանասիրութիւնը այդ մասին չի կրնար միզի աշխիւ ըսել. անիկա միզի կ'ըսէ միայն թէ լեզուն զա-նազան տեղեր երեցած է և բառական մեծ թուով: Բայց Երիւ է մարդկային լեզու-ներուն ընտանիքներու. պարագան եւ ու-րիշ՝ մարդկային լեզուի պարագան: Մարդ-կութիւնը առանց լեզուի եղած չէ երբեք, բայց մինչև լեզուներու ընտանիքներ՝ այ-

սինքն հնդեհապահան և սեմական եւայլն կազմակերպեալ լեզուներու խմբումներ ձեւանալը անցած են երկարժամանակեայ տեսակետութիւններ: Լեզուները երկար զարեր մնացած են անկազմ վիճակի մէջ, նման օվկիանոսեան լեզուներուն, որոնք ինչպէս միսիոնարները հաստատած են, անհասկընալի ըլլալու չափ բարձրքոյնիւն կը փոխեն: Մարդիկ միշտ խօսած են անշուշտ, իրարու հասկցնելով իրենց կարիքները, բռնաբեր անբաւական եղած ատեն՝ ձայնի շեշտումներով և շարժումներով պէտպիտութիւններով, բայց քերականութիւնը յետոյ է որ յօրինուած է հետզհետէ: Հընդհարպական, աստեղիտ, պէրպէս և այլքայի քերականութիւնները հին են անշուշտ, բայց ամէնքն ալ վերջապէս դոյ եղած են թուականէ մը ատեն: Սահակիտը առնուազն 3000 տարուան հնութիւն պէտք է ունեցած ըլլայ. աւելի հին պէտք է եղած ըլլան Բարեկոնի և Ջինտ ինչպէս նաև Եգիպտոսի լեզուները. յամենայն դէպս եգիպտոսիները այդ երկրին հնագոյն յիշակիրտներուն շինուելէն իրէ առաջ չէ որ պէտք է կազմակերպուած լեզու մը եղած ըլլայ: Բայց ասոնց քերականութիւնները երեւնալէն շատ առաջ, անհաշուելի դարիւրով առաջ, պէտք է լեզուները խօսուած ըլլան, անկատար քերականական ձևերով, հետզհետէ իրարու խառնուելով և իրարու վրայ ազդելով:

Նախնական որոաններ եղած են ուրիմ, որոնց մէջ կազմուած են լեզուներու ընտանիքները: Արիականներու հինաուուրց պատիկ խումբին մէջ, ուր եղած են անշուշտ երկայնգութիւններ, կարճագոյններ, գորշեր, կապոտաուիներ, ու թիբեա ճիւղ մականեր և սեւեր, նահապետական իշխանութիւնը պարտադրած է լեզուին օրէնքը՝ ու այդ պատիկ ընկերութիւններուն մէջ, ուր անշուշտ օտարացեղ գերիներ ալ կային, խօսած են նոյն լեզուն, ամէնքն ալ, աւելի կամ նուազ յաջողութեամբ մինքան զմիւսը: Այսպէս, լեզուաբանական երեւոյթը յարաբերութիւն չունի, գրեթէ բնաւ, մարդաբանական երեւոյթին հետ. առաջինը չափով մը արուեստական է, երկրորդը՝ բոլորովին բնական: Ըստ այսմ, լեզուաբանական ցեղեր կան, եթէ ներքին է պահ մը այսպիսի բացատրութիւն մը

զօրծածել (այսինքն նոյն լեզուն խօսողները) և մարդաբանական ցեղեր: Կարելի է ճաննալ լեզուաբանական ցեղերը. կրքնահ, զոր օրինակ, ըսել թէ այսինչ ազգը, որ հնդեհապահական լեզու կը խօսի, հնդեհապահական ցեղ մըն է որոշ աստիճանով մը: Ֆրանսերէնը լատիներէնին ուսմիթրէն է. ուրիմ, կերպով մը, Ֆրանսացիք լատիներէն կը խօսին այսօր, բայց անոնց նախնիք չէին խօսեր բնաւ, այլ կոլտիսերէն: Քրիստոսէ 55 տարի առաջ էր որ, երբ Յուլիոս Կեսար նուաճեց Կոլուման, Հռոմէական կայսրութիւնը վարչական միջոցներով և զինուորական ծառայութեամբ հարկադրեց լատիներէնը, որ մոռցուց կոլտիսերէնը: Ահա օրինակ մը որ կը ցուցնէ թէ պատմական զէպքեր յաճախ կը խանդարեն լեզուաբանական վիճակներ: Նոյնը պատահած է Եգիպտոսի մէջ, որ ինքնին արաբական երկիր մը չէ բնաւ, բայց արաբներուն տիրապետութիւնը բոլորովին արաբերէն լեզուին ենթարկած է զայն. այնպէս որ այժմ հոս բոլոր մը խալի միայն կը տեսնենք, անոնք ալ արդէն չափով մոռցած իրենց լեզուն: Այսպիսի ներգործութիւն կատարած ազգակներուն մէջ ամենէն նշանաւորներն եղած են Հռոմէական կայսրութիւնը և Իսլամականութիւնը, որոնք իրենց ծաւալած ազդեցութեամբ այլալայնած են ուղիսարի լեզուաբանական պատմութիւնը. առաջինը լատիներէնը ընդհանրացնելով, երկրորդն ալ արաբերէնը. Պոտտոմականութիւնը այս տեսակետով մեծ յեղափոխութիւն մը չէ ըրած, բայց վերջապէս բոլորովին ալ անազդեցիկ չէ եղած: Յունական քաղաքակրթութիւնը ալ, իր նուաճողական ծաւալումով լեզուաբանական օրէնքին վրայ կարեւոր ալալում մը յառաջ բերած է: Նոյնպէս եղած է նաև Չինաստանի և Հինաստականութեան առնչութիւնը. այս ամենէն կը հասկնալ թէ լեզուի հասարակարգութիւնը փաստ չէ բնաւ ծագումի հասարակարգութեան:

Կորեի չէ ընդունիլ, ինչպէս օմանք կը թուին խորհիլ, թէ թիբեա կոլտիսերէն ալ, որ հնդեհապահական լեզու մը եղած է, մինչև արեւմտեքի խորերը հասած ըլլայ հռոմէական կայսրութեան նման ազդեցութեամբ մը: Ոչ. պատմութեան մէջ այդ ուղղութեամբ կատարուած եղելութեան մը

որ և է նշան մը չկայ բնաւ. հւ անկարելի է որ այդքան նշանաւոր իրողութիւն մը իր հետքը ձգած չլլար երբեք: Դժուար է որ Հոռոմէական կայսրութեան, իսլամականութեան, Մեծն Աղեղսանդի կայսրութեան և յունական քաղաքակրթութեան ծաւալման նման գէպքեր տեղի ունեցած ըլլան պատմական ժամանակներէն առաջ, գլխաւորաբար այն պատճառով որ մեծ խորհրդածութեան գէպքեր չեն կրնար կատարուիլ առանց գերի, վասնզի գերն է որ կ'ենթադրէ խորհրդածութիւն, և առանց գերին օգնութեանը չեն կրնար կատարուիլ այդպիսի իրողութիւններ: Տարակոյս չկայ թէ մեծ և հիւանալի բաներ կորսուած են ժողովուրդներու կեանքէն, մանաւանդ այն ժողովուրդներուն, որոնք կերպընկալ արուեստ չունէին և յիշատակարաններ չէին կանգնէր, և մաղ մնացած էր որ ամբողջ եբրայական գրականութիւնը կորսուած ըլլար այսօր մարդկութեան համար, և պիտի ըլլար արդարեւ, եթէ Անտիոքոս Եպիփան քիչ մը աւելի դիմացած ըլլար: Վասնզի ասոնն մը եղած էր ուր եբրայական հրաշակները մէկ կամ երկու ձեռագիրներու մէջ միայն կ'ապրէին: Բայց անկարելի է որ հոռոմէական կայսրութեան եւ իսլամական նման գէպքեր բոլորովին անհետ մնացած ըլլան: Այս գաղափարը կը հաստատուի Հինտուներուն Հնդկաշինը և Ծաւան նուաճելու գէպքովը: Ոչ մէկ գիրք կը խօսի այդ մասին, և պատմութիւնը բոլորովին պիտի տնգիտանար զայն, եթէ այդ միջոցին գրաւորուած *kaśia* կոչուած ժողովուրդային լեզուն և յիշատակարաններ չի հաստատուէին զայն: Ահա իրողութիւն մը, որուն պատմական աւանդութիւնը կորսուած է մեզի համար, բայց զայն մեզի կը յիշեցնեն հնախօսութիւնը և լեզուն:

Հնդկերկրական լեզուն ստուար խումբերու միջոցաւ պէտք է տարածուած ըլլայ Կոլուայի մէջ: Նուաճումներ կան որ կը նպաստեն լեզունիւր փոփոխութեան, նուաճումներ ալ կան, որոնք չեն նպաստուր: Եթէ նուաճումը կրնար կը բերէ միասին, լեզուն կը փոխուի. գործնական նուաճումները լեզու չի կրցին փոխիլ, որովհետեւ կրնար չկային իրենց բանականութեան մէջ: Նորմաններուն Սէն գետին բերանը հաստատուելէն սերունդ մը ետքը սկսանաւորուեանք բառ մը չէր մնացած, որովհետեւ նուաճողներու զաւակներուն ըստրնաւները նշանաւորութիւններ էին. իսկ կը-

նով գերը մեծ է լեզուի տարածման գործին մէջ:

Բաղդատական բանասիրութեան քոյր է բարոյական զիցարանութիւնը: Հնդկերկրական միութիւնը ոչ միայն լեզուաբանական այլ նաեւ զիցարանական միութիւն մըն է, այսինքն ինչպէս կայ հնդկերկրական լեզու մը, նոյնպէս նաեւ կայ հնդկերկրական զիցարանութիւն մը: Դիցարանութիւնը լեզուն է ինքնին. անկէց կ'ելլէ ան, և ուրիշ բան չէ բայց եթէ նախականացած լեզուն ինքնին, Բաղդատական զիցարանութեան զոյգ կ'ընթանայ նաեւ հին անգիր սովորոյթներու և օրէնքներու քաղաքական գրութիւնը: Ասանց միջոցաւ է որ կը յաղորդի թափանցիկ հին ընտանիքներու զաղտնիքներուն և այսպէս ըմբռնել տեղը, որ ամէն ինչ էր ի սկզբանէ: Դիցարանութեան դուստրն է զիցարաններէն: Եստոյ կուգայ բնականացութիւնը, որ իր կերպով զիցարանութիւն մըն է, միևնոյն սկզբունքէն ծագած. միևնոյն մտքի վերջին օղակն է զրական գիտութիւնը, իսկ այս ամէնը կախում ունին լեզուէն և նախնեաց կարգապահութիւնէն:

Ըստ մտանց ցիւղն ու լեզուն խարխիւն են նաեւ քաղաքականութեան, այսինքն ազգութեան կայացման տարրը: Այդպէս չէ սակայն. ազգութեան հիմը հոգին է միայն. լեզուն, ցիւղն, աշխարհագրութեան, կրօններու, ծէսերու, հարստութիւններու եւ այլ տարրերու միւրեւ տարրեր ու վեր բան մը կայ ազգութեան մէջ, անհատին այսինքն բարոյական էակին յարգանքը և միասին ապրելու կամքն է ան: Օրինակ՝ Զուիցիերան, որ չորս լեզուներ, երեք կրօններ, Աստուած գիտէ թէ որքան ցեղեր կան, բայց ուր ազգութեան և հայրենիքի քաղաքաբար հասած է ըմբռնումի բարձրագոյն աստիճանի մը: Ազգութիւնը հոգի մը, ոգի մըն է, հոգեկան ընտանիք մըն է, որ յառաջ կուգայ՝ անհայրին համար՝ հոստարկոյ յիշատակներէ և փառքերէ և սուգերէ, իսկ ներկային համար՝ բնականութեանց համատեղութենէ. լեզուն չէ որ կը չինէ զայն, այլ անցեալին մէջ միասին մեծ բաներ ըրած ըլլալու և ապագային մէջ ընելու զգացումը:

Մարդ իր լեզունին ցիւղին պատկանելէ առաջ կը պատկանի ինքզինքին, իր մէջ գոյ բարոյական էակին, վասնզի ամէն բանէ առաջ ազատ և բարոյական էակ մըն է:

Է. Ր:

ՆՈՐ ԶԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ս. ԱՅՈՒՅՍ ԶՆԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ՏՎԱԿ

Վարդապետի Կիրակիլին (Օգոստ. 4) և նախնիքաց երկու օրերու ընթացքին, շուրաթապակց Ուրբաթի և Տապանակի տօնի Շաբաթ օրը, Ս. Պատրիարք Հօր շնորհաբաշխութեամբ՝ Սրբոց Գահրեհայց Մայր Տաճարին մէջ տեղի ունեցան ձեռնադրութիւններ ութ դպիրներու, հինգ սարկաւազներու և երկու քահանայ արեւզաներու, ամէնքն ալ խորատախտկութեամբ Լուսարարացեալ Տ. Մկրտիկ Սրբադանի:

Դպիրները, Ժառանգաւորաց Ա. Բ. և Գ. զասարաններէն անոնք էին, որոնք՝ նախորդ տարիներու ձեռնադրութիւններէ վերջ ընդունուած լինելով՝ տակաւին չէին ստացած զգրիթիտութեան չորս ասորձանները: Անոնց ձեռնադրութիւնը տեղի ունեցաւ Օգոստ. 2ի Ուրբաթ Երեկոյին:

Հինգ սարկաւազները շրջանաւարտներէն էին Ժառանգաւորաց բաժնի վերջին դասարանին: Այս դասարանի սաներուն թիւը վերջին տարին յանգած էր ութի: անոնցմէ մին միայն, թէև ուսումնապէս յառաջդէմ և ուրիշ տեսակէտով ևս հոգեբարկանութեան յարմար, չէր յանձն առած կուսակրօնութեան լուծը:

Մնացեալ եօթնէն երկուքը ևս (մին թէև փայլուն ուսանող՝ զբարկանութեան մէջ մանաւանդ) մասնաւորապէս առողջական պատճառներով Տնօրէն ժողովէն անշարմար դատուած ըլլալով հոգեբարկան սակարէցի, սարկաւազութեան ասորձանի բարձրացուցան միայն մնացեալ հինգը, որոնք են. Անդրանիկ Տօնիկեան, Քիլիսցի, Գահրեհէն եկած. Արեգ Բաբուրեան, Ջուղացի, Պաղտատէն եկած. Արմենակ Ոսկերիկեան, Երզնկացի, Գահրեհէն եկած. Խաչիկ Մանուէլեան, Այնթապցի, Հալէպէն եկած. Աղաւ Երէցեան, Էվէլէկցի, Գահրեհէն եկած:

Հինգն ալ, ընդհանուր առմամբ, յաջողութեամբ աւարտած ըլլալով Ժառանգաւորացի քառամիայ ընթացքը, և վաղուց և բարուց տեսակէտով, այսինքն իրենց հոգեմարտութեամբ ևս, արժանաւոր նկատուած լինելով կրօնական կեանքի, Ուրբաթ Երեկոյին ձեռնադրութիւն ընդունեցին կիսաաւարակագութեան, և Շաբաթ

առաւօտուն, ի ժամ Ս. Պատարագի, աւագ սարկաւազութեան:

Ձեռնադրութեան աւարտումէն վերջ, Սրբազան Պատրիարքը յորդորական ուղիք մ'ըրաւ անոնց՝ Բեմին վրայ, հրապարակաւ: Յիշեցնելով իրենց թէ Տապանակի տօնին օրն է որ կը կոչուին Եկեղեցեայ ծառայութեան, յանձնարարեց միշտ զգացեալով անդրադառնալ իրենց ձեռնադրութեան այդ օրուման հանդիպելուն խորհուրդին: Ըսաւ թէ քրիստոնէութեան մէջ կը տօնենք հին ուխտի տապանակը, իրեք խորհրդանշանը նոր ուխտի տապանակին, որ է Եկեղեցին: Տոյց առաւ թէ հինին և նորին տարբերութիւնը այն է որ՝ առաջինը նիւթը և ձէսը, իսկ երկրորդը զաւաճարը կամ խորհուրդը կը ներկայացնէին: այնպէս որ հինին Ոսկի բարձրաւը նորին մէջ բարեպաշտութեան հոգին է: հինին կապականաց տախտակները նորին մէջ կենդանի խօսքին պաշտամունքն է, հինին մօնանշույով լի սովորը նորին մէջ աստուածային նախաորնամութեան հաւատքն է: հինին ծաղիկաւ զուգաւանը՝ նորին մէջ հոգեւական բարոյակունին սկզբունքն է: Ու իրենք այդ օրունքէ կը մանեն այն տապարէցին մէջ, ուր մինչև իրենց կեանքին վերջին օրը պիտի ծառայեն այդ հոգին, այդ պաշտամունքին, այդ հաւատքին, և այդ սկզբունքին: Հրաւիրեց զիրենք՝ իրենց աշակերտութեան յաջորդ երեք տարիները նուիրել իրենց մէջ աւելի ևս մշակելու այդ ծառայութեան ընդունակութիւնը:

Շաբաթ երեկոյին, Վարդապետի Կիրակամտօքի արարողութիւններէն և ըստ տեղական աւանդութեան պատշաճից՝ Դաւթի մարգարէի և Յակոբայ Տեառնեղբոր յիշատակին նուիրուած օրհներգներէն վերջ, նախորդ տարիներու ձեռնադրութեանց համանման հանդիսարարութեամբ տեղի ունեցաւ շրջանաւարտ սարկաւազներու քահանայութեան կոչման արարողութիւնը:

Այս դասարանը թէև երեք սարկաւազներէ կը բաղկանար, բայց, Տնօրէն ժողովոյ որոշմամբ, երկուքն միայն եղաւ կուլում. որովհետեւ հրորդը, թէև երկուքն զուսակից՝ երկու տարիներէ ի վեր, զեռ տարի մը առաջ ձեռնադրուած էր սարկաւագ. ու միւսմայ սարկաւագուութիւնը բաւական չէր նկատուած հոգեւոր

իշխանութիւնէն՝ քահանայական աստիճանի արժանեաց խելամտութեան համար։

Ընդունուած երկուքն էին Արշակ Սրկ. Դադուսեան, Կեսարիոյ Իյտէ քաղաքէն, և Յարութեան Սրկ. Հասիսեան, Ալեքսպոլսի ուրոք յաջորդ օրը, Վարդապետի Կիրակի առաւօտուն, Սուրբ Պատարագի միջոցին, Սրբազան Պատրիարք Հօրմէն ստացան քահանայութեան աստիճան, իսկ երեկոյին՝ արեղայակոն վեղար։

Թէ՛ առաւօտեան խորհուրդը եւ թէ՛ երեկոյեան օրհնութիւնը կատարուեցան սրտազրաւ զինութեամբ։ Եկեղեցին լիքն էր հաւատացեալներու բազմութեամբ. երգեցողութիւնները եղան ոգեւորեալ ներդաշնակութեամբ. ձեռնադրող Սրբազանը, որ նոյն ատեն պատարագիչն էր, զգաժաւած արտիւ կատարեց ամբողջ շնորհաբաշխութիւնը. Օծման նուիրական վայրկեանին, Արշակ Սրկ. վերաձայնուեցաւ Տէր Շնորհիք քահանայ, իսկ Յարութիւն Սրկ.՝ Տէր Արքուն քահանայ։ Այս անուններէն առաջինը ժողովրդականացած ձեռն է Շնորհալիին. իսկ երկրորդը՝ որ հայեցի թարգմանութիւնն է Գրիգոր անունան, ոչ միայն՝ իբր այդ՝ կայ չարականին մէջ (= «Գրիգորիս անուն Արթուն»), այլ նաեւ իրապէս գործածուած է իբր յատուկ անուն։ ԺՁ. դարուն, Լեհաստանի Լեոպոլիս քաղաքին մէջ գտնուած բողոքիք ձեռագրի մը գրիչն է Տ. Արթուն քահանայ։

Ձեռնադրութեան և Օծումի խորհուրդին կատարումէն վերջ, երբ նորենձայք քահանայական զգեստաւորումով և սաղաւարտի զլուխ կեցած էին Բեմին վրայ, Սրբազան Պատրիարք Հայրը խօսեցաւ օրուան քարոզքը, բնաբան առնելով օրուան աւետարանի ընթերցումէն. «Ոստիկն զելիցն՝ որ կատարելոց էր յերուսաղէմ» խօսքը. ըսաւ թէ Թաւր փառքի բիմ մը ըլլալէ աւելի՝ կոչումի յուշավայր մը եղաւ մեր Փրկչին համար։ Հոն Անիկա յալակեցաւ, ոչ թէ իր զգեցած անհախտիղ շքեղութեամբը Կոստումի հարկադրելու համար իր աշակերտները, այլ անոնց հասկցնելու համար մոռնաւ թէ ինքզինքնին Աստուծոյ նուիրած մարդիկ՝ իրենց կեանքի ամենէն երանուէտ վայրկեաններուն մէջ իսկ պէտք չէ մոռնան թէ իրենց պարտականութիւնն է սիրոյ, արգարութեան և ճշ-

մարտութեան համար տաժանքն ու մահու չափ տանջումը։ Պայծառակերպութեան լիռը սուրբ բարձունք մը եղաւ Անոր համար, որովհետեւ անկէ կրցաւ տեսնել Պողոթեան, որուն վրայ պիտի մատուցուէր Անիկա օր մը Փրկութեան պատարագը։ Գրիստոսի աշակերտները պէտք է նմանին Անոր։ Յետոյ, խօսքը ուղղելով ձեռնադրեալներուն, ըսաւ թէ այն Բեմը, ուր անոնք այսօր ստացան Սուրբ Հոգւոյն օծումը, իրենց համար Թաւր մըն է. բայց իրենց միջ բարձունքին վրայ իրենք այն ատեն յայտն կը պայծառակերպուին հոգւով, երբ անոր վրայ ոչ թէ ապագայ փառքի և մեծութեանց երազներէ տարուին, այլ իրենց աչքին առջև այժմէն պարզուած տեսնեն հեռանկարը այն տառապանքներուն, որոնք հոգեւորական ասպարէզին ամենէն անուշտ բաժինն են։ Յորդորէր որ այդ օրէն սկսեալ նուիրումի և զոհողութեան ոգին խօսի միշտ իրենց մէջ, զի այդ է անհրաժեշտ, որպէսզի եկեղեցականը կարենայ լսել իր կոչումը, և իրականացնել զայն։

Նորին Ամենապատուութիւն նոյն ոգւով յորդորական կարճ ուղերձ մը ըրաւ անոնց, իրիկունը, վեղարի օրհնութեան պահուն, և յետոյ վանքին ընդհանուր սեղանատան մէջ Միաբանութեան, պալատնէութեան և աշակերտութեան մասնակցութեամբ կատարուած հանդիսաւոր ընթերցին, ուր ի վերջոյ ամէնքն ի միասին երգեցին Ս. Աթոռոյ օրհներգը։

Տ. Շնորք և Տ. Արթուն Արեղաներ, երկուքն ալ իրենց կեանքի 22րդ գարունին մէջ են այժմ։ Առաջինը Պատերազմի և տարապարտութեան ուրանիւրքն ու զժբախտութիւնները ամենէն անողօք սաստիկութեամբ կրելէ վերջ իր պատանեկութեան օրերուն, եօթն տարեկան հասակին ընդունուած է Կեսարիոյ Թաւրսի Ամերիկեան ուրանողը, և յաջորդ եօթն տարեկանուն ընթացքին հետզհետէ պատասպանուել եւ աշակերտուել վերջ Նահր Իպրահիմի, Սիդոնի մօտ՝ Հիլ Թափի և ի վերջոյ Կապարէթի Ամերիկեան որբանոցներուն մէջ, 1927 ին ընդունուած է Ս. Աթոռոյ ժառանգաւորացը։ Իսկ երկրորդը, մինչեւ 1918 իր ծնողաց հետ Հաւրանի անուպատին մէջ Թափառելէ վերջ, հայրենիք դառ-

նայով մինչև 1923 կը հետեւի Այնթապի Վարդանեան վարժարանին. յետոյ, երբ Ֆրանսացիք կը քաշուին այդ մարզէն, իւրայնոց հետ գաղթելով Հայէպ, կը յաճախէ նոյն քաղաքի նախ Դաղթականաց, յետոյ Կրթասիրաց վարժարանները, ու, այս վերջինէն շրջանաւորու, 1929 ին կը մտնէ Ս. Աթոռոյս Ժառանգաւորացը, ուր անմիջապէս կ'ընդունուի Բ. դասարանը: Երեք տարի վերջ, իր ակներեկ յառաջ-գիւժութեան շնորհիւ բացառարար կը փոխադրուի Սարկաւազներու դասարանը: — Այնուհետեւ, երկուքն ի միասին, կը լինին

մեր վարժարանին տիպար աշակերտներէն, իրենց աշխատասիրութեամբը, ուսումնական զարգացումովը, բարի վարքովը և կարգապահ և օրինասէր ընթացքովը:

Իրենց հոգեւոր ծնողին, բոլոր ուսուցիչներուն և Տեսչութեան, ինչպէս և բովանդակ Միաբանութեան համագումին է թէ Աստուծոյ և Ազգին երկու արժանաւոր պաշտօնեաներ է որ աւելցած են Ս. Աթոռոյս հովանոցն տակ. ու ամէնուն իղձն ու մաղթանքն է որ անոնք մնան միշտ ի նոյն, անսպաթեք և արդիւնաւոր կեանքով:

ՊԵՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԵՐՔՈՒՄ

Համաձայն Ս. Աթոռոյս Տնօրէն Ժողովոյ վերջին նիստին մէջ կայացուած որոշում, պարտականութիւն ունինք ի պատճօն եւ հրապարակաւ յայտարարելու քէ Ս. Աթոռոյս անուան եւ վարչին դիմ թեմամական ուղով գրուած թոււցիկը, որուն անդրադարձած էին վերջերս Սիւրիոյ ԱՅԴԱԿ եւ Կ. Պոլսոյ ԱՅԴԱԿ թերթերը, բացարձակ սուսօրին և անհերքեք զրպարտութիւն մէայն կը պարունակէ:

«Երեք Նրիտանարդ Վարդապետներ» անանուն սարազը, որ իբրեւ ստորագրութիւն դրուած է այդ գրուածքին ներքեւ՝ կեղծիք է բոլորովին: Մեր Միաբաններէն ո՛չ մէկ պիտի զիջուէր դիմել բողոքի այդպիսի ստոր կերպի մը: Այդ դիմակին սակ կը ծածկուին Յուճսաղէմի մէջ բայց Վանքին դուրս ապրող թուր մայնութեամբ խմբակ մը անձեր, որոնք դառնացած են Վանքին դիմ, գլխաւորաբար՝ որովհետեւ չեն կրցած գործ ունենալ երեք տարիներէ ի վեր սկսուած եւ մինչեւ այսօր շարունակուող շինութեամբ անհաւարակութեանց մէջ, ուր կ'երազէին գտնել իրենց համար շահու առատ աղբիւրներ. այս պատճառաւ պարտապէս անախորձ կը կատարեն, ստիպելու համար Վանական Վարչութիւնը՝ ուշադրութիւն դարձնել իրենց:

Անոնք այդ զրպարագիրը երկու տարիէ ի վեր կը դրկեն հոս Բարձր Դոմիսերութեան եւ Պաղեսիկէն դուրս ազգային ամեն օրջանակի եւ կարեւոր անհասներու. բայց ո՛չ Կառավարութիւնը եւ ո՛չ ուրիշներ արժէ չեն տուած երբեք անոր եւ չեն բնաւ զբաղած անով: Ս. Աթոռոյս Վարչութեան՝ ոչ մէկ տեղի այս առիւ դիտողութիւն եւ նոյն իսկ հարցում չէ հասած:

Գալով թուցիկին պարունակութեան, իր ամբողջութեան մէջ, այսինքն իր բոլոր մասերով, ստիպուողութիւն է ան:

Կ'ըսէ քէ Վանքին մեծագումար պարսքը բնաւ չէ նուազած. մինչդեռ նմանաթիւրեան այն է որ պարսքի շուրջ 100,000 Սթրլինգի գումարը վերջին երկու տարուան մէջ 93,000ի է իջած. եւ նոյն տասն կառուցուած են իբր 54,000 Սթրլին արծաթ խոցոր շէնքեր, որոնց վարձերը պիտի յաջկացուին միմիայն այդ պարսքերուն շնորհիւ աւելի փութացնելով:

Կ'ըսէ քէ Վանքին ներքին մասակարարութեան մէջ զեղծումներ կը պատահին միշտ. զեղ զրպարտութիւն մըն է այն եւս. մեր բոլոր գործերը եւ հաշիւները խիստ հակապիտիւր սակ են չորս տարիներէ ի վեր մանաւանդ. Տնօրէն Ժողովը իր կամեմաւոր հակողութեան ենթարկած է զանոնք, եւ ասոր արդիւնքն է միայն որ մեր Պիւսեան ամեն տարի կ'ունենայ հաւասարակշռուած վիճակ, ու ելեւմական եւ մասակարարական տեղեկագիրները կը վաւերացուին Միաբանական Ընդհանուր Ժողովին:

Կ'ըսէ քէ Գանձարանի առարկաները կը վանառուին, եւայն. դարձաւ սուս: Հնազանդական արժէք ներկայացնող իրերու վանառումը կ'արգիլէ ո՛չ միայն Վանքին Կանոնը եւ

աւանդուրիւնը, այլ նաեւ կառավարական օրէնքը: Այդպիսի բան չէ պատահած երբեք: Ասկեց առաջ Միաբանական Ընդհանուր Ժողովով որոշուած էր ծախսու հանել միայն հանգուցեալ Միաբաններու անձնական իրերը, ժամացոյց, եւայլն, ինչպէս եւ Նախապէս գնուած ոսկեղէն առարկայ մը, որոնք ո՛չ արուեստի եւ ո՛չ հնագիտական ճեսակեցով մեծ արժէք չեն ներկայացներ. բայց այդ որոշումն ալ գրեթէ չէ գործադրուած, պերճանքի վերաբերեալ իրեկիմաց գիներուն անկման պատճառաւ:

Խօսքը չենք ուզեր ընել հայդիայից այն վերագումներուն, որոնցմով թուցիկին հեղինակները անխօրհէ կը պարտաւեն վանական վարչութեան ամենեւ յարգելի դէմքերն ու պատճենները, ինչպէս եւ իրենց անգնահատելի անձնութիւններով Ս. Արքուդոս բանկազին ծառայութիւն մատուցած երկու աշխատակազմի ազնիւ անձնաւորութիւններ, որոնց յարգանք միայն կը պարտինք ազգովին:

Միայն այս արտայայտութեանց ձեւն ու ոգին արդէն պիտի կարենաւ հասկնցնել թէ ի՞նչպիսի եկեղեցիներն ենք մարդիկ կը թափին շատագրուած այդ զրպարապիւն մութին մէջ, եւ թէ լրացական ուղղափառութեան համաձայն էր զբաղիլ անով եւ խմբագրական ընդլայնումներու հիւր հանել անկէ:

Հաստատութեան ներքին կեանքին հարազատ պատկեր, իր կրօնական, իմացական, ելմական, մատակարարական, շինուածական եւայլն գիծերուն վրայ կազմուած, այն է միայն՝ զոր Նորին Ամենապատանուրբին Մերազման Պատրիարք Հայրը ամեն ճարի ճիշտական վերամուտի առթիւ կ'արտասանեն Միաբանական Ընդհանուր Ժողովոյ առջեւ, եւ որ յետոյ միշտ կը հրատարակուի «ՍԻՈՆ» Պատճենաթերթին մէջ:

Կը փափաքեմք որ մեր Սիրելի եւ Պատուարժան Ժողովուրդը չհաւատայ ասկեց ծաբբեր ճեղքելութեանց, եւ չստուի մանաւանդ թեմամական ոգւով ճարտարանուած լուրերէ:

Ի ԴԻՄԱՅ ՏՆՈՐԷՆ ԺՈՂՈՎՈՑ

ԱՏԵՆԱՊԵՐԻ

ՀԱՅԿԱՅՈՒՆ ՎՐԻ. ԱՐԱՎԱՄԱՆԱՆ

ՎԱՍԷ ԱՏԵՆԱՊԵՐԻ

ՊԱՏՐԻԱՐԿԱԿԱ ՓՈՒԱՆՈՐԴ

ՄԵԼԻՏԻՅ ԵՊՍ. ԱՂԱՆՆՈՒՆԻ

14 Օգոստոս 1935

Ս. ՅԱՎՈՐԻ ՆԵՐՍԷՆ

ԱՄՍՈՐԷԱՅ ԼՈՒՐԻՆԸ

Անցեալ Օգոստոս ամսուան ընթացքին, Ս. Աթոռոյ Յնօրէն Ժողովը տասը անգամներ ի նիստ գումարուեցաւ իրիւ վարչական Մարմին, եւրօն. Գիւր. Ասեանը երեք անգամ, իսկ Ուսում. Խորհուրդը մէկ անգամ, իւրաքանչիւրը զրպարչով իր իրաւապահութեան մէջ եղած խնդիրներով:

● ԵՂ. 1 Օգոստոս. — Յրանչիտիկեան Միաբանութեան առաջնորդներէն Հ. Պրեկուրժը, վարչականութեան մը ընկերակցութեամբ, յանուն իրենց Մեծաւորին այցելեց Ս. Պատրիարք Հօր, Ս. Յաւրանի Տաճարի վերաբերեալ հարցի մը մասին տեսակցութեան մը համար:

● Ուր. Եր. Կիր. 2—4 Օգոստոս. — Վարչականութեան տեսնալութեան և այդ առթիւ կատարուած ձեռնադրութեան վերաբերութեամբ տեսնել «Սիւնի» այս թիւին էջ 288ի գրութիւնը:

● ԲՂ. 5 Օգոստոս. — Ս. Պատրիարքը մատուցուեցաւ Ս. Փրկչի գումարի բացօթեայ սեղանին առջեւ. եւ յետոյ կատարուեցաւ հոգեհանգիստ՝ պատրիարքաց, միաբանի և հասարակաց գեղեցկամեղայրերուն մէջ:

● ԴՂ. 7 Օգոստոս. — Տ. Նորայր լրդ. Սեդեցաւ Հայկ. Ժողովոյ մօտ՝ արձակուրդի. Տ. Տիւրան լրդ. Նազարէթ, Ժառանգաւորաց արձակուրդի տեղ փնտռելու:

● ԵՂ. 8 Օգոստոս. — Ս. Պատրիարքը, ընկերակցութեամբ Տ. Մեհրուպ Սրբազանի, Տ. Սիւն, Տ. Հայկազուն, Տ. Սեդրիթ, Տ. Տիւրայր վարչականութեան, Պ. Նաւրեանի և հարտաբաղեալին. Յուպէ իշաւ, ճշդելու համար գերեզմանատան մէջ այն տեղը, որ այս տարի պիտի սկսուի շինութիւնը ազգ. զարատան գիտնայրակին:

● Ուր. 9 Օգոստոս. — Տ. Յուսէփ արեղայ մեկնեցաւ Եգիպտոս, Աթէնք երթալու համար, այցելութեան՝ իր հիւանդ եղբոր:

— Տ. Տիւրան լրդ. և Ժառանգաւորք մեկնեցան Նազարէթ:

● Եր. 10 Օգոստոս. — Տ. Պարայր Արեղայ, ընկերակցութեամբ Անգրանիկ Սարկաւազի Անդրյորդանան մեկնեցաւ, Ամասի և Ռեւելոյի ազգայնաց հոգեւոր այցելութեամբ:

— Հոգեւորք Տ. Եսայի պատրիարքի դամբարանի անդին վերսի որմին մէջ գործուեցաւ այսօր յախնայական հայկական մեծ խաչազարդ մը, նման անոր որ ասկեց առաջ ապուստոս էր Հոգեւորք Տ. Նիքիլէ պատրիարքի դամբարանին վերին:

● Վիր. 11 Օգոստ. — Ս. Պատարագն ի Ս. Յարութիւնի ֆարգեցեց Տ. Տիրայր Վրդ. բնարանէն էր ՎՄատիք առ Տէր. և առէք զլոյս, և երեսք ձեր մի ամաշեցեցին (Ստաւ. Լ. Գ. 5), ընդհ. ինստան էր հետեւեալը. երկու տեսակ յոյս կայ, յաւթական եւ հոգեղան, մին՝ բնութիւնը սոսաւ. նելի կ'ընէ մեր մարմնաւոր աշքերուն, միւսով կը թափանցենք մեր ներքին կեանքի իտուրութեանց մէջ, հասկնալու համար անոր զգաւանքը, այսինքն մեր գոյութեան խորհուրդը: Վերջին այդ յոյսին ապրելուն է Քրիստոնէական կրօնի պաշտօնը որ անմահութեան հաւատքը մէջն կը պայծառացնէ ներքին մարդը: Քրիստոնէական յոյսէն արտաշայ ապրուած կեանքը խաւարային է ու աննշտապէս Պէտք է Տիրանալ այդ յոյսին՝ զորք ըլլալու համար ոչնչութեան մութին:

● Բշ. 12 Օգոստ. — Կէս օրէ վերջ, Ս. Պատարարք Հայրը Պարոն-Տէրի հովիցին մէջ թէյ-յառնելանի պատիւ մ'ընծայեց ամերիկեան ընդհ. հիւպատոսին, երկու հիւպատոսներուն եւ փոխ հիւպատոսին: Միասին էին Տ. Կիրակի, Տ. Սեբորժէ և Տ. Շաւարշ վարդապետները:

— Տ. Գարեգին Վրդ. Հայֆայէն հասաւ:

● Գշ. 13 Օգոստ. — Ս. Պատարարքը, ընկերակցութեամբ Տ. Մեհրոպ Սրբազանի և Տ. Պարոյր վարդապետի, այցելեց Քրտնիսկիանց վանքի տղարանը, երկամագրծարանը, կահագործարանը, խոհանոցը, անդամատունը, շտեմարանը, մատանը, աղբօրէքը, զապարար մը կարմուռ համար մատակարարական ներքին կարգուկանոնի մասին:

● Դշ. 14 Օգոստ. — Ուսուցիչ Պ. Շահան Պէրեքեանն արձակուրդով մեկնեցաւ Եգիպտոս և հաւաքարար նաև Պոչկարիա: — Տ. Տիրան Վրդ. հեղաւ նազարէթէն:

● Եշ. 15 Օգոստ. — Տ. Զգոն Վրդ. մեկնեցաւ Նազարէթ. անէջ պիտի անցնի Լիբանան, օդափոխութեան համար:

● Ուր. 16 Օգոստ. — Տ. Տիրան վրդ. առժամային տեսչի պաշտօնով մեկնեցաւ Հայֆա:

— Անլիլեան Եպիսկոպոսը Անգլիա մեկնուաին առթիւ այցելեց Ս. Պատարարք Հօր:

● Կիր. 18 Օգոստ. — Մայր Տաճարին մէջ քարոզեց Հ. Ասողիկ, օրուան Աւետարանէն բնարան առնելով ըթողեալ լիցին ճիշդ մեղք քոս, բացատրել շնորաց թէ ընդհանրապէս ամէն ֆիզիկական տկարութեան ներքեւ բարոյական թեթեւութիւն մը կը ծածկուի իբրեւ պատճառ. յառախ ենթակայէն և երբեմն ուրիշներէն գործուած:

— Ս. պատարարագէն վերջ կատարուեցաւ խաղողի օրհնութիւն:

● Բշ. 19 Օգոստ. — Տէր Եղիշէ վրդ. մեկնեցաւ, իբր առժամարար փոխ տեսուչ Ժառանգաւորաց, ի տեղի Տ. Զգոն վարդապետի, որ այսօր կը մեկնի Նազարէթ:

● Դշ. 21 Օգոստ. — Կանոնիկոս Պրիմէն եւ Պէյրութի կրօն. վարժարանի ուսուցչներէն Պ. Միխայիլեան և իր տիկինը այցելեցին Ս. Պատարարք Հօր:

● Ուր. 23 Օգոստ. — Տ. Գարեգին վրդ. դարձաւ Հայֆայէ:

● Եւր. 24 Օգոստ. — Տ. Շաւարշ Վրդ. Յոպպէ:

մեկնեցաւ վերափոխման տօնին առթիւ պատարագելու և քարոզելու: — Վաղուան վերափոխման տօնին առթիւ, դարձան Նազարէթէն արձակուրդի Գալստէ Ժառանգաւորները, առաջ-նորոգութեամբ Տ. Եղիշէ վարդապետի:

— Ս. Պատարարք Հօր նախագահութեամբ, երեկոյին, ամբողջ Միաբնակները Գեթսեմանի, Ս. Կուսին գերեզմանը մուտք գործեց ճշգրտափառեով:

● Կիր. 25 Օգոստ. — Աստուածամօր գերեզմանին վրայ Ս. պատարագ. մատոյց Տ. Մկրտիչ Սրբազան Աղաւնուռնի, և քարոզեց, պանծացնելով Ս. Կուսին անմին վրայ տիպար մօր աստուածային պատկերը: Սաստիկ տաքէն եւ ճշնշուած օգին պատճառաւ, Սրբազան ֆիդիլեական նեղութիւն զգալով՝ երոխայից պատարագին աւարտման հետք, Տ. Ասողիկ վրդ. շառունակեց Ս. պատարագը:

— Հայֆայի հայ երիտասարդներու շուաքախումբը Ս. պատարագին առաջ և հետքը աղ-գային կտորները նուագեց Գեթսեմանի մեր սեփական պարտեղին մէջ:

● Բշ. 26 Օգոստ. — Վերափոխման Մեծիցնի տօնին առթիւ Ս. պատարարագ. մատոյցուեցաւ ի Ս. Փրիլիշ, ուր Տ. Կիրակի Վրդ. քարոզեց ճիշտաւ Քրիստոս խափանեաց դման և լուսաւոր աւարդ զկեսն և զանեղութիւնն բնարանով, և բացատրեց թէ անմահութեան, որ ճշմարիտ կեանքն է, բնագործ միայն ունէին հին կրօնները. Աւետարանն է որ այդ զգալու մը վերածեց պայծառ հաւատքի, զայն ընդունելով քրիստոնէական հաւատքի ամենէն կարեւոր սկզբունքներէն մին:

— Տ. Եղիշէ վրդ. Ժառանգաւորաց երկրորդ խումբը արձանորդեց զէպի Նազարէթի:

● Դշ. 27 Օգոստ. — Տ. Սիւն Վրդ. մեկնեցաւ Աթէնք, Լուսթերանի մէջ ջրարուծեց ընելու համար: — Տ. Շաւարշ Վրդ. կարգուկանոն հոգեւոր հովիւ Հայֆայի հայ զաւուսթին Ասպ. Թարգման Տ. Հայրիկ Վրդ. ի յանձնուեցաւ նաև Տպարարին Տեօնութիւնը:

● Դշ. 28 Օգոստ. — Հ. Սերոփէ մեկնեցաւ Նազարէթ, առժամարար հակուռ համար Ժառանգաւոր ասներու վրայ, ի տեղի Տ. Եղիշէ Վրդ. ի որ պիտի վերադառնայ:

● Եշ. 29 Օգոստ. — Նորընծայ Տ. Շնորհք արեղայ Տ. անդրանիկ Ս. պատարարագ. մատոյց Մայր Տաճարին մէջ:

— Տ. Գարեգին Վրդ. մեկնեցաւ Հայէպ:

● Ուր. 30 Օգոստ. — Նորընծայ Տ. Արթուր արեղայ մատոյց իր անդրանիկ Ս. Պատարարագ. Մայր Տաճարին մէջ:

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Առ Բազմավեպ պատասխանը Տ. Տիրան Վարդապետի՝ պիտի հրատարակուի «Սիոնի» յաջորդ թիւի մէջ: Ներկայ թիւը թաղարուած եւ՝ երբ ստացանք այդ պատասխանը Հայֆայի, ուր պատշոնի հոծ զբաղումներով առժամակաւ կը գտնուի զայն գրողը: